

ÖPPNA JÄMFÖRELSER

Grundskola 2012

ELEVERNAS SYN PÅ SKOLAN OCH UNDERVISNINGEN

ÖPPNA JÄMFÖRELSER

Grundskola 2012

ELEVERNAS SYN PÅ SKOLAN OCH UNDERVISNINGEN

Upplysningar om innehållet:

Hanna Åkesson (projektledare), tel. 08-452 76 72

Björn Andersson, tel. 08-452 76 98

Kristina Cunningham, tel. 08-452 79 14

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2012

ISBN: 978-91-7164-782-5

Foto: Adam Hester/Gettyimages, Casper Hedberg,

Felipe Morales, Susanne Wahlström/Johnér

Produktion: ETC Kommunikation

Tryck: LTAB, april 2012

Förord

Öppna jämförelser har på bara några år blivit ett etablerat verktyg i kommunernas arbete för att utveckla skolans verksamhet. Det utmanar oss till att göra dem än bättre och mer användbara.

I årets Öppna jämförelser – Grundskola kompletterar vi resultat- och resursindikatorerna från tidigare år med åtta nya indikatorer som speglar elevernas syn på skolan och undervisningen. Indikatorerna är baserade på sju enkätfrågor om bland annat trygghet, inflytande, återkoppling och höga förväntningar. En åttonde indikator utgörs av ett sammanvägt resultat för samtliga enkätfrågor.

Vi vill tacka Rådet för främjande av kommunala analyser (RKA) och Institutet för kvalitetsutveckling (SIQ) som har hjälpt oss att ta fram underlag för rapporten. Vi vill även tacka arbetsgruppen med kommuner och regionförbund som tagit fram enkätfrågorna som ligger till grund för de nya indikatorerna i årets rapport. Avslutningsvis vill vi också tacka de politiker, tjänstemän, rektorer och lärare som låtit sig intervjuas och med stort engagemang delat med sig av sina erfarenheter.

Rapporten har ställts samman av Hanna Åkesson (projektledare), Björn Andersson, Kristina Cunningham, Therese Edvardsson, Mona Fridell och Thomas Fröjd, på Sveriges Kommuner och Landsting. De texter som utgör kommunexempel är skrivna av Anna Lytsy, frilansjournalist. Övriga texter har projektgruppen skrivit.

Stockholm i april 2012

Håkan Sörman
vd, Sveriges Kommuner och Landsting

Innehåll

- 7 Inledning

- 11 **Kapitel 1 Resultatutvecklingen i landets kommuner**
 - 13 Utvecklingen 2007 till 2011
 - 15 Jämförbara kommuner för resultatuppföljning
 - 16 Andel elever som når målen i alla ämnen 2007-2011
 - 20 Uppdraget, och inget annat – Ett strikt fokus vände den nedåtgående trenden i Falun

- 25 **Kapitel 2 Elevernas syn på skolan och undervisningen**
 - 27 Hur ser eleverna på skolan och undervisningen?
 - 29 Skillnader mellan svaren
 - 32 Vision och verkstad – Ett gott samarbete mellan politik och förvaltning ger resultat i Partille

- 37 **Kapitel 3 Synligt lärande röd tråd i årets tema**
 - 38 Att forma undervisning utifrån återkoppling
 - 39 Lärarnas förväntningar

- 41 **Kapitel 4 Värdegrund ger trygga elever**
 - 41 Värdegrundsuppdraget
 - 42 Mobbning och kränkande behandling
 - 43 Elevinflytande
 - 45 Trygghet och kunskap hör ihop – I Boden arbetar man aktivt med värdegrundsuppdraget

- 49 **Kapitel 5 Utblick till USA: Många mätningar ger ökad kunskap**
 - 49 No Child Left Behind
 - 50 Race to the Top
 - 51 Synliga resultat skapar motivation
 - 51 Eleverna ser att de blir bättre
 - 53 Digitalt lärande och uppföljning
 - 54 Andra aspekter än kunskap

- 57 **Kapitel 6 Systematiskt kvalitetsarbete**
 - 58 Vässad analys vinnande koncept – Likvärdighet och inkludering har lett till bättre resultat i Svedala

Inledning

I fokus för årets rapport står elevernas syn på skolan och undervisningen.

”Det är eleverna själva som slutligen avgör vad de lär sig. Därför måste vi anknyta till vad de tänker, vilka mål de har och varför de skulle vilja engagera sig i det lärande som erbjuds i skolan.”

John Hattie, utbildningsforskare vid universitetet i Melbourne, Australien

Citatet ovan kommer från den nyzeeländske utbildningsforskaren John Hattie som gjort världens hittills största studie om vad som påverkar elevernas studieprestationer.¹ Med sina ord fångar han kärnan i det egna begreppet *synligt lärande*. Att nyckeln till framgång finns i samspelet mellan eleven och läraren.

Det innebär att vi som arbetar med och i skolan inte bara bör fokusera på kunskapsresultaten när vi jämför och följer upp skolans verksamhet. Hur väl skolan lyckas med sitt uppdrag handlar också om att fånga elevernas engagemang, motivation och delaktighet. Aspekter som flera av de nya indikatorerna i årets öppna jämförelser belyser.

Indikatorerna kommer att vara ett återkommande inslag i SKL:s årliga rapporter om öppna jämförelser för grundskolan.

Not. 1.
Visible Learning, A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement (Hattie, 2009). SKL tog förra året fram en svensk bearbetning av studien, Synligt lärande - presentation av en studie om vad som påverkar elevernas studieresultat (2011).

Varför mäta sig mot närmaste grannkommun när denna kanske har helt andra förutsättningar?

Totalt 122 av landets 290 kommuner ingår i underlaget för de nya indikatorerna. Vi tror och hoppas att fler kommuner kommer att använda de gemensamma frågorna i sina elevenkäter allt eftersom de blir mer kända.

För enskilda kommuner är det särskilt intressant att se hur den egna kommunen ligger till i förhållande till andra kommuner och utvecklingen av resultat över tid. Nytt för årets rapport är att vi har tagit fram tidsserier för de senaste fem åren. Ytterligare en nyhet är jämförelser inom kommungrupper. Varför mäta sig mot närmaste grannkommun när denna kanske har helt andra förutsättningar?

I stora drag känner ändå den vane läsaren igen utformningen av årets rapport. Vi redovisar ranking och resultat från läsåret 2010/11. Vi gör generella observationer och blandar det med specifika exempel från fyra kommuner.

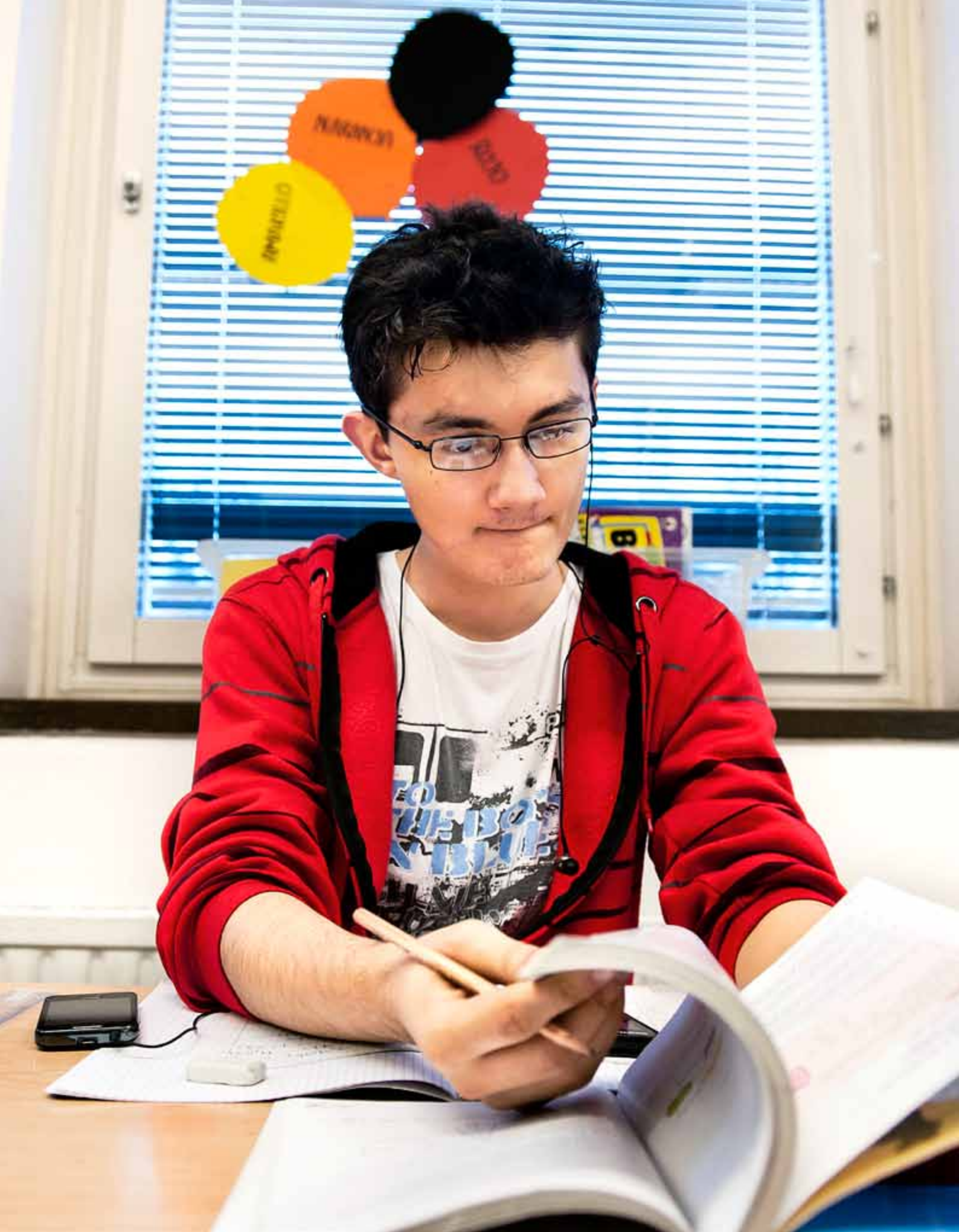
Först ut är Falun där lärarna har höga förväntningar på eleverna och där man har kommit igång med ett spännande förändringsarbete som på kort tid fått effekt på kunskapsresultaten. Vi lyfter även Partille kommun där eleverna överlag har en positiv syn på skolan och undervisningen och där kunskapsresultaten varit stabilt bra över en längre tid.

Vårt tredje exempel beskriver Boden, där en stor andel av eleverna är trygga i skolan och upplever att de har inflytande över undervisningen. Något som förklaras med ett aktivt arbete med skolans värdegrundsuppdrag. Den avslutande texten handlar om Svedala som har goda resultat när det gäller elevernas syn på skolan och undervisningen. Tack vare systematisk uppföljning och analys med forskarstöd har kommunen också gjort en inspirerande förbättringsresa när det gäller kunskapsresultaten.

För fjärde året i rad tar vi fram ett sammanvägt resultat. Hela materialet med samtliga indikatorer och ranking av alla kommuner finns i både pdf- och excelformat på www.skl.se/ojgrundskola2012.

Årets rapport innehåller också en internationell utblick mot det amerikanska skolsystemet. Närmare bestämt tittar vi på hur man där har använt sig av olika typer av resultatmätningar, både nationellt och på skol-, klassrums- och elevnivå, för att uppnå bättre kvalitet i undervisningen, bättre studieprestationer och ökad likvärdighet.

Resultatutvecklingen i landets kommuner

Resultaten i riket var generellt något bättre läsåret 2010/11 jämfört med föregående läsår. Det genomsnittliga meritvärdet ökade från 208,8 till 210,6. Andelen elever som nått målen i alla ämnen var den högsta på tio år: 77,3 procent. Men bilden är inte enhetlig. Andelen behöriga till gymnasieskolan sjönk från 88,2 till 87,7 procent². En förklaring till det är de skärpta antagningskraven till gymnasieskolan som införts med den nya skollagen. Men även om vi jämför med de tidigare behörighetskraven (godkänt i engelska, svenska och matematik) syns en viss nedgång i förhållande till föregående år.

I tabellbilagan till Öppna jämförelser – Grundskola presenteras som vanligt resultaten för landets 290 kommuner. Åtta resultatindikatorer är baserade på slutbetyg, ämnesprov och omvärldskunskap. I stället för en indikator för behörighet till gymnasieskolan, redovisar vi i år en indikator för vardera av de fyra nya behörighetsgrunderna som gäller sedan höstterminen 2011.³

Nytt för årets öppna jämförelser är de åtta kompletterande indikatorer som speglar elevens syn på skolan och undervisningen. Dessa indikatorer återfinns i tabellbilagan och presenteras utförligare i kapitel 2. Som vanligt finns även sex resursindikatorer i kategorierna ekonomi och personal.

SKL har sedan 2009 rankat kommunerna utifrån ett sammanvägt resultat. Det sammanvägda resultatet ger en indikation på hur väl skolan lyckas med sitt kunskapsuppdrag. De indikatorer som ingår i det sammanvägda resultatet är andel elever som nått målen i alla ämnen (A1), genomsnittligt meritvärde (A2), SALSA-avvikelse (A1 och A2), andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram (A6) samt andel elever som nått minst Godkänt på

Resultaten i riket var generellt något bättre läsåret 2010/11 jämfört med föregående läsår.

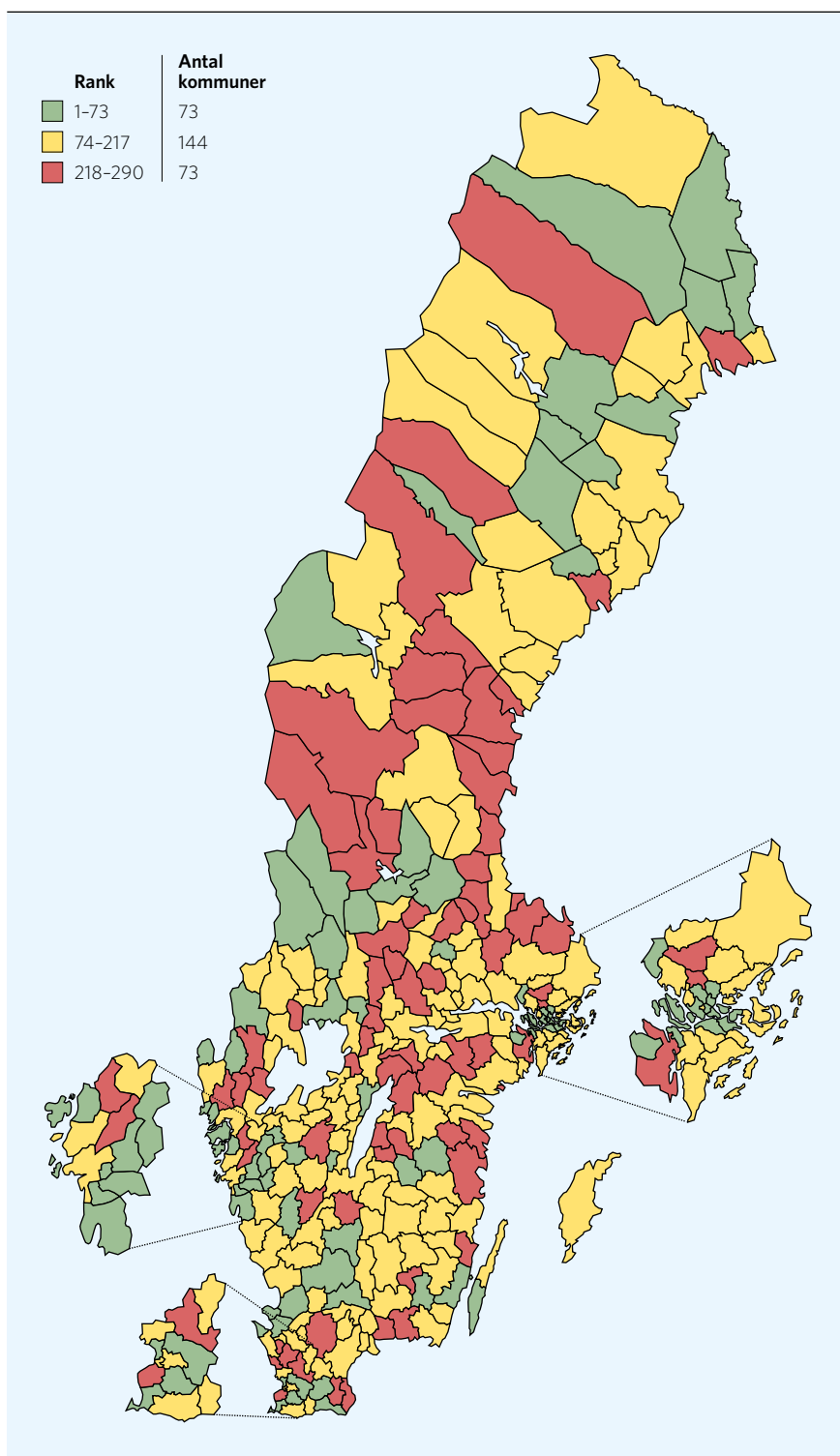
Not. 2.
Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram.

Not. 3.
Andel behöriga till gymnasieskolans naturvetar- och teknikprogram (A3), Andel behöriga till gymnasieskolans ekonomi-, humanistiska och samhällsvetarprogram (A4), Andel behöriga till gymnasieskolans estetiska program (A5), Andel behöriga till gymnasieskolans yrkesprogram (A6).

TABELL 1. Topp-20 med högst sammanvägt resultat

Kommun	Ranking	Ranking föregående år
Sotenäs	1	9
Danderyd	2	4
Vellinge	3	7
Bjurholm	4	3
Essunga	5	2
Vansbro	6	206
Malå	7	55
Överkalix	8	21
Lomma	9	5
Pajala	10	37
Lidingö	11	6
Hammarö	12	10
Norberg	13	170
Dals-Ed	14	285
Sollentuna	15	16
Malung-Sälen	16	26
Alingsås	17	57
Täby	18	13
Nacka	19	11
Lycksele	20	169

KARTA 1. Sammanvägt resultat för eleverna som lämnade grundskolan 2011

ämnesproven i årskurs 9 (A7-A9). I bilaga 3 beskriver vi mer hur vi beräknar det sammanvägda resultatet.

I tabell 1 presenterar vi de 20 kommunerna med högst sammanvägt resultat i år och hur de placerade sig förra året. Av dessa är åtta förortskommuner till storstäderna. Fem är glesbygdskommuner eller belägna i glesbefolkad region. En är varuproducerande kommun. Fyra är pendlingskommuner och två är turism- och besöksnäringkommuner. Till den senaste gruppen hör Sotenäs som har det högsta sammanvägda resultatet i år. Läs mer om kommungrupperna på s. 15.

Flera av kommunerna på topp-20 har funnits bland dem med högst sammanvägt resultat varje år. Dessa är Danderyd, Lidingö, Hammarö och Nacka. Helt nya på topp-20 i år är Vansbro, Malå, Norberg, Dals-Ed, Alingsås och Lycksele. Överkalix, Pajala och Malung-Sälen var inte bland de 20 högst rankade förra året men är nu tillbaka bland de främst placerade. Flera kommuner på listan har gjort en kraftig resultatförbättring över tid. En sådan kommun är Malå som från år 2008 till år 2011 klättrat från plats 194 till plats 7. Andra kommuner som markant förbättrat sig över tid är Essunga, Alingsås, Norberg, Bjurholm och Sollentuna.

Helt nya på topp-20 i år är Vansbro, Malå, Norberg, Dals-Ed, Alingsås och Lycksele.

Utvecklingen 2007 till 2011

För att få en uppfattning om en utvecklingstrend behöver man studera en längre tid. I tabell 2 framgår resultatet i landets kommuner under perioden 2007–2011.

TABELL 2. Resultatutveckling i riket, 2007–2011

	2007	2008	2009	2010	2011		Min	Max
A1. Andel som nått målen i alla ämnen	76,1	76,6	77	76,6	77,3		76,1	77,3
A2. Genomsnittligt meritvärde	207,3	209,3	209,6	208,8	210,6		207,3	210,6
A3. Andel behöriga till gymnasieskolan (%)	89,1	88,9	88,8	88,2	87,7		87,7	89,1

Debatten om resultaten i svensk skola blir ofta alltför onyanserad och utelämnar ofta de positiva förändringarna. När det gäller andelen elever som nått målen i alla ämnen är trenden positiv under dessa fem år. Det genomsnittliga meritvärdet har också ökat. Samtidigt har andelen behöriga till gymnasieskolan sjunkit.

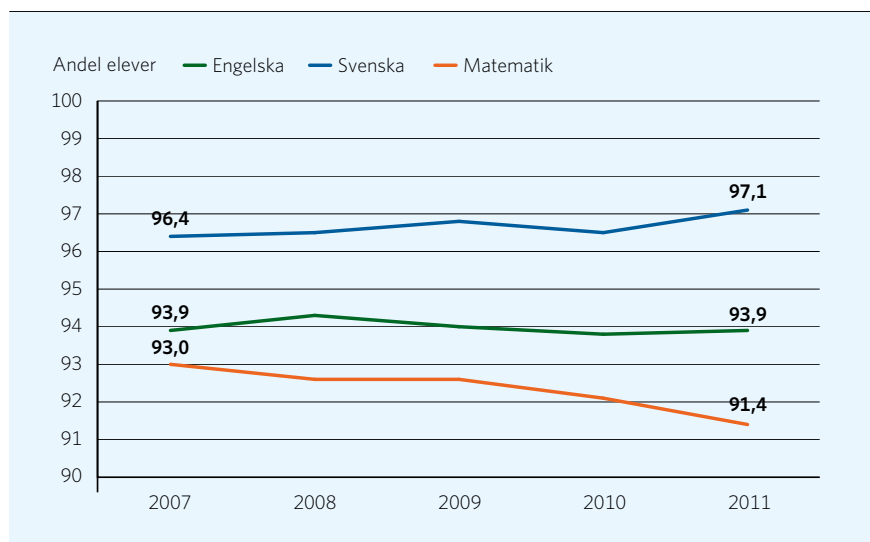
Att utvecklingen går åt olika håll visar att frågan är komplicerad. Den motstridiga utvecklingen kan ses som en indikation på ökande klyftor mellan elever som det går bra för och elever som har svårt att klara de mest

När det gäller andelen elever som nått målen i alla ämnen är trenden positiv under dessa fem år.

grundläggande kraven i skolan. En delförklaring till sjuknande behörighet är att allt fler elever inte når målen i matematik.

Diagram 1 visar utvecklingen i matematik, svenska och engelska från år 2007 till och med år 2011. Andelen elever som når målen i matematik minskar. Något fler når målen i svenska, medan måluppfyllelsen i engelska varit relativt oförändrad över åren.

DIAGRAM 1. Andel elever som når målen i engelska, svenska och matematik

När den senaste internationella PISA-undersökningen presenterades 2009 stod det klart att de svenska elevernas matematikresultat försämrats över tid och jämfört med andra länder. Med detta som bakgrund och i samband med förra årets Öppna jämförelser som hade temat matematik, utmanade SKL alla landets kommuner att förbättra matematikundervisningen. För att stödja kommunerna i arbetet lanserade SKL en matematiksatsning som har som mål att höja de svenska resultaten i PISA-undersökningen 2015.

Målen för SKL:s matematiksatsning PISA 2015:

- › Andelen elever som når lägsta nivån ska halveras
- › Andelen elever som når högsta nivån ska öka
- › Sverige ska höra till de tio bästa OECD-länderna

Det unika med satsningen är att den riktar sig lika mycket till kommunens politiker och chefer som till lärare och rektorer.

Det unika med satsningen är att den riktar sig lika mycket till kommunens politiker och chefer som till lärare och rektorer. Alla nivåer måste vara engagerade. På så sätt utgör den också ett komplement till den statliga satsningen på matematik som i huvudsak riktar sig till lärare. De första kommunerna som med arbetande nätverk ingår i satsningen är Landskrona, Borås, Karlstad, Sollentuna, Uppsala, Umeå och Luleå. I januari 2012 bjöds alla landets

kommuner in att delta och hösten 2012 startar nästa omgång med ytterligare ett 40-tal kommuner. Ambitionen är att alla kommuner som vill vara med ska erbjudas att delta.

Jämförbara kommuner för resultatuppföljning

Ett syfte med öppna jämförelser är att stödja och inspirera kommunen hur den, utifrån ett styrnings- och ledningsperspektiv, kan driva ett förändringsarbete för bättre resultat i skolan. Det kan handla om att synliggöra potentiella utvecklingsområden på hemmaplan, men också om att identifiera andra lämpliga kommuner att samarbeta med och dra lärdom av. Hur ser det ut i kommuner med liknande förutsättningar? Finns det kommuner med goda resultat där vi kan bli bättre? Det kan handla om bra resultat inom ett eller flera områden, bra och stabila resultat över tid, eller om kommuner som gjort en utvecklingsresa.

SKL har delat in Sveriges kommuner i tio grupper som utgår från strukturella egenskaper som befolkningsstorlek, pendlingsmönster och näringslivsstruktur. Den senaste uppdateringen av kommungrupperna gjordes 2011 och gruppindelningen används ofta av myndigheter och intresseorganisationer.⁴ I Öppna jämförelser tabellbilaga redovisas vilken grupp varje kommun tillhör, vilket gör det möjligt att jämföra den egna kommunen med andra kommuner i samma grupp.⁵

Kommungruppsindelningen är en övergripande indelning och strukturella och socioekonomiska skillnader inom gruppen kan variera. För varje enskild kommun har SKL också tagit fram de fyra kommuner som mest liknar den egna kommunen, utifrån de fyra bakgrundsvariablerna SALSA, folkmängd, standardkostnad och mediannettoinkomst. Utifrån fokuskommunen redovisas de fyra liknande kommunerna i tabell 2 i tabellbilagan till denna rapport.

Läs mer på
www.skl.se/matematik

Det kan handla om att synliggöra potentiella utvecklingsområden på hemmaplan, men också om att identifiera andra lämpliga kommuner att samarbeta med och dra lärdom av.

Not. 4.
Några myndigheter som använder indelningen är SCB, Socialstyrelsen och Skolverket.

Not. 5.
Läs mer om kommungruppsindelningen på www.skl.se/ojgrundskola2012.

Andel elever som når målen i alla ämnen 2007–2011

På följande uppslag presenteras 30 kommuner, tre från varje kommungrupp. Dessa kommuner har högst genomsnitt av andelen elever som nått målen i alla ämnen inom sin kommungrupp över tid (indikator A1 i tabellbilagan). Värt att notera är att kommungruppen ”storstäder” bara består av tre kommuner Stockholm, Göteborg och Malmö. Genomsnittet av andelen elever som nått målen i alla ämnen för dessa kommuner varierar mellan cirka 81 och 92,8 procent (med undantag för de tre storstäderna). Detta kan ställas mot ett riksgenomsnitt som ligger mellan 76,2 och 77,3 procent under de fem åren.

Kommungruppen med högsta genomsnittet är förortskommuner till storstäder där Danderyd, Lomma och Lidingö alla har en genomsnittlig andel som ligger över 90 procent under de fem åren.

Av de 30 kommunerna har nästan alla årligen legat över riksgenomsnittet under perioden 2007–2011. Vi ser också att flera kommuner har haft en positiv resultatutveckling. En sådan kommun är till exempel Malå (varuproducerande kommuner) som år 2008 låg i nivå med riksgenomsnittet och tre år senare har över 90 procent elever som når målen i alla ämnen. Hammarö (förortskommuner till större städer) har fortsatt att förbättra resultaten trots att de konstant har haft en hög andel elever som når målen i alla ämnen.

Några kommuner – till exempel Nykvarn (förortskommuner till större städer) och Malung-Sälen (turism- och besöksnäringkommuner) – har stabila resultat över tid. I vissa kommungrupper varierar resultatet mer än i andra. Variationerna tenderar att vara större i kommuner med små elevunderlag.

SKL:s kommungrupper: Kommuner med högst andel elever som nått målen i alla ämnen över tid

DIAGRAM 2. Storstäder (3 kommuner)

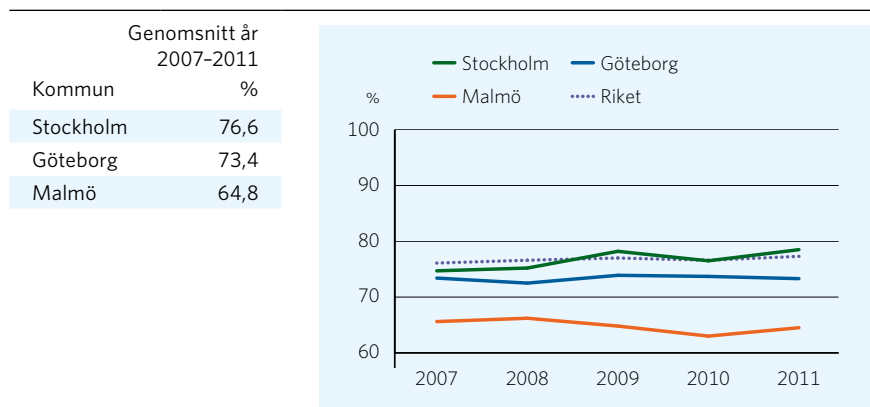

DIAGRAM 3. Förortskommuner till storstäderna (38 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Danderyd	92,9
Lomma	91,3
Lidingö	90,0

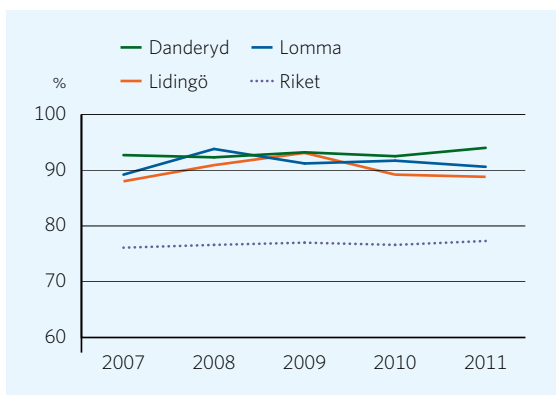

DIAGRAM 4. Större städer (31 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Lund	86,9
Karlstad	84,5
Kalmar	83,7

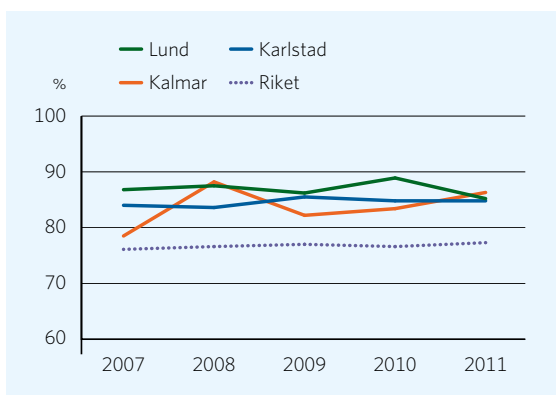
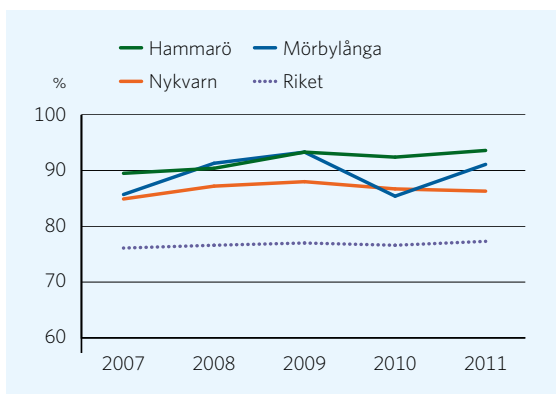

DIAGRAM 5. Förortskommuner till större städer (22 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Hammarö	91,8
Mörbylånga	89,4
Nykvarn	86,6

SKL:s kommungrupper: Kommuner med högst andel elever som nått målen i alla ämnen över tid

DIAGRAM 6. Pendlingskommuner (51 kommuner)

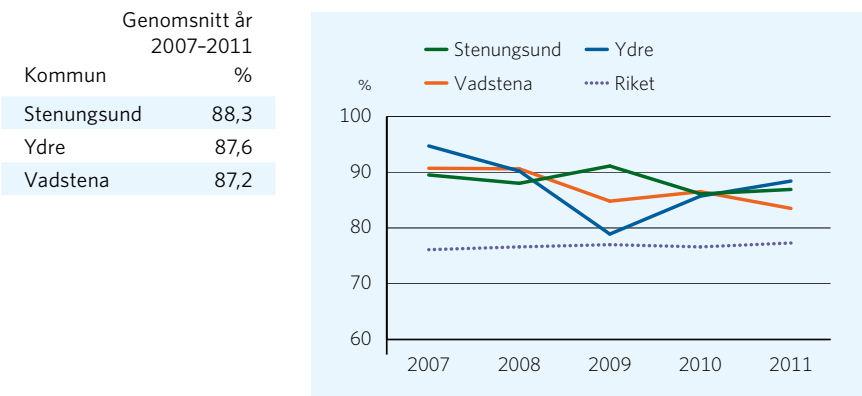

DIAGRAM 7. Turism och besöksnäringkommuner (20 kommuner)

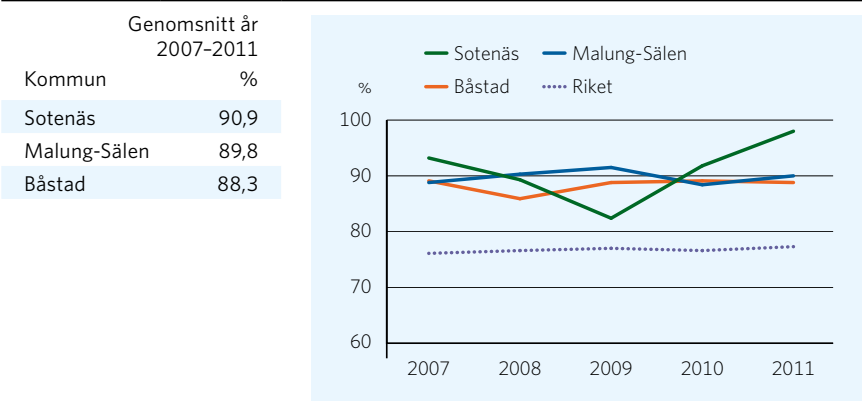

DIAGRAM 8. Varuproducerande kommuner (54 kommuner)

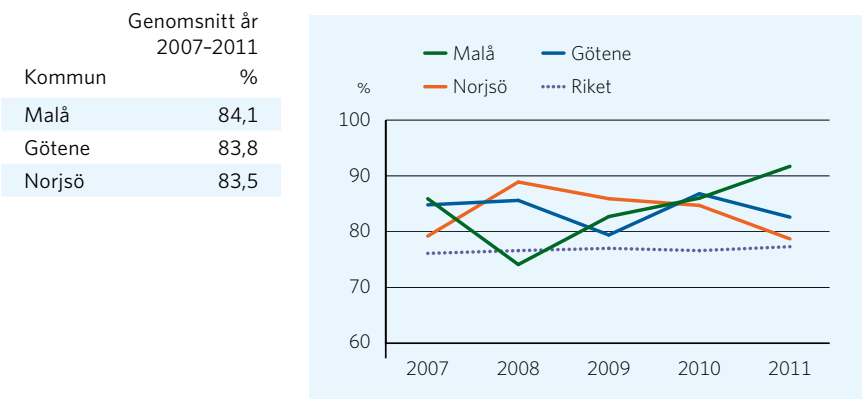

DIAGRAM 9. Glesbygdskommuner (20 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Åsele	90,6
Överkalix	89,1
Pajala	87,3

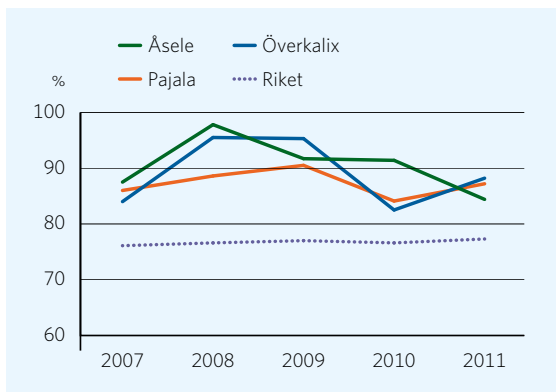

DIAGRAM 10. Kommuner i tätbefolkad region (35 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Karlsborg	87,6
Ystad	84,8
Leksand	84,0

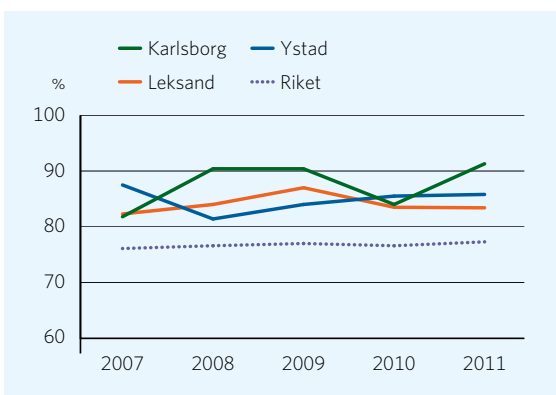
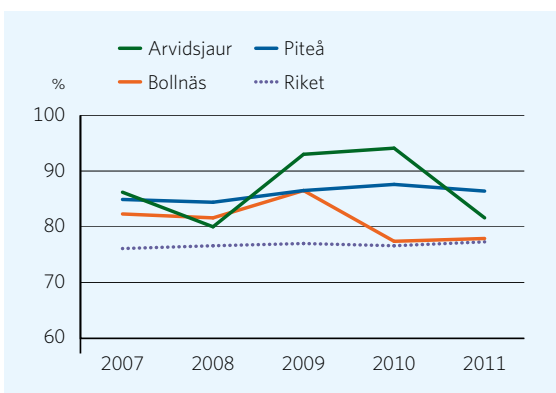

DIAGRAM 11. Kommuner i glesbefolkad region (16 kommuner)

Kommun	Genomsnitt år 2007-2011 %
Arvidsjaur	87,0
Piteå	86,0
Bollnäs	81,1

Jonatan Block , Sofia Walter, Björn von Sicard. Foto: Falu kommun

Uppdraget, och inget annat

Ett strikt fokus vände den nedåtgående trenden i Falun

- **DET VAR EKONOMISKA NEDDRAGNINGAR** och alla hade jättemycket att göra och jobbade stenhårt, men utan att det visade sig i form av resultat. Pedagogerna tyckte inte att de fick ägna sig åt det de kunde och ville, utan åt en massa andra saker. Och det hade pågått under lång tid.

Säger Sofia Walter. Hon är utvecklingsstrateg på Skolförvaltningen i Falu kommun och jag väljer att inleda den här texten med just det här citatet

av henne, eftersom många av oss som rör sig i eller i närheten av skolans värld har hört det hon säger förut.

Sofia Walter säger det hon säger för att sammanfatta den kollektiva skolutmattning som rådde i Falun år 2010 och som sträckte sig från politiker-, över förvaltnings- och ner på verksamhetsnivå. Falun hade då haft långsamt sjunkande resultat under ett antal år men ändå befunnit sig någonstans

i mittensskiktet, vilket inte hade fått några varningsklockor att ringa på högsta volym hos någon. Men år 2010 sjönk resultaten ytterligare – och ordentligt.

– Från att ha levt med att det inte känts bra, konstaterade vi att det inte var bra, säger Sofia Walter.

Hon och hennes kollegor på Skolförvaltningen hade visserligen utifrån de hela tiden sjunkande resultaten redan börjat tänka på vad som skulle kunna vända trenden, men nu insåg man att något radikalt måste till. Och bestämde sig för att börja från början. Det vill säga med uppdraget.

– Det vill säga med skolans uppgift, som är att ge alla elever möjlighet att utvecklas så mycket som möjligt och uppfylla minst de lägsta kunskapskraven, säger Sofia Walter.

Vilket vi uppehåller oss vid en stund i vårt samtal. Eftersom det är en större sak att tala om än vad det i förstone kan synas vara.

– Vi är ju väldigt vana inom skolan, vid att prata om problem och om olika omkringsfaktorer till att elever inte lyckas. Och vid ett tänk som ytterst handlar om att alla inte kan göra det. Så länge vi hade de relativa betygen så var det ju en viss procent som skulle ha ett och tvåor. Men sedan 1994 är ju vårt uppdrag mycket större än att bara hjälpa dem som kan och vill att få bra resultat.

– Det innebär en starkt förändrad syn på kunskap och lärande att sluta skylla på eleverna och istället hela tiden fråga oss hur vi kan göra för att alla barn ska lära sig det läroplanen och övriga styrdokument stadgar att de ska.

Och det är detta slags synvänder och inget mindre än så som pågår i Falun för närvarande.

– Ja, vi börjar med uppdraget hela tiden.

Fast i olika ändrar. På grund av den akuta situationen resultatmässigt sett införde Falun efter dippen år 2010 omgående ett uppföljningsprogram som till en början innebar att alla kommunens drygt 20 rektorer fick lämna så kallade måluppfyllelse rapporter till förvaltningen fyra gånger om året med uppgifter om sina resultat, vad man gjort för att förbättra dem, vad man planerade att göra, vilka lärdomar organisationen dragit och vilka konsekvenser detta fått för rektor som pedagogisk ledare. Alla rektorer lämnar fortfarande sådana här rapporter, om än

bara tre gånger om året. De akuta åtgärderna har ersatts av ett systematiskt utvecklingsarbete som går till på ett antal olika sätt men alltid utgår från läroplansuppdraget.

En mycket central del av det här systematiska utvecklingsarbetet består av vad man i Falun kallar för processtöd. Vilket konkret innebär att mellan en och tre speciellt utvalda pedagoger från samtliga kommunala skolor träffar varandra och alla rektorer under sammanlagt fem till sex dagar per år, då man diskuterar uppdraget utifrån läroplanen under bland andra Sofia Walters ledning. Processtödsmötena kan vara halvdagslånga, men de kan också pågå under två på varandra följande arbetsdagar då alla medverkande träffas i konferensmiljö utanför skolan och diskuterar Lgr11 från morgon till kväll, inklusive under de gemensamma måltiderna.

Mycket processtödstid har ägnats åt betyg och bedömning.

”Om man inte förstår det grundläggande sättet att tänka som styr uppdraget så kan man inte förstå resten”

Sofia Walter

– Och då började vi inte med att fördjupa oss i just det, eller i individuella utvecklingsplaner, utan vi läste till exempel läroplanens förarbeten och talade om kunskapssyn och bildningsbegreppet. Om man inte förstår det grundläggande sättet att tänka som styr uppdraget så kan man inte förstå resten, säger Sofia Walter och klargör därmed nivån på det utvecklingsarbete man ägnar sig åt inom processtödet.

En som bekräftar det Sofia Walter säger är Björn von Sicard. Han är 1–7-lärare i matematik, no och idrott och därtill processtödjare. Björn von Sicard kom till Falun år 2002 från en väl fungerande skola

i Tensta utanför Stockholm – och tyckte sig backa en ordentlig bit bakåt i tiden över en natt.

– Ja, jag fick lite av en chock. Det kändes som att allt handlade om att dra ner och lasta på. Man arbetade väldigt traditionellt, och väldigt isolerat inom arbetslagen.

Det är inte med sådana ord Björn von Sicard beskriver sin arbetssituation idag. Och särskilt inte sin roll som processtödjare.

– Det är roligare än roligt! Verkligen stimulerande och meningsfullt.

”De som vill se framåt får ta plats idag. Jag gör det som är mitt jobb hela tiden nu, och får uppbackning för det av alla chefer.”

Björn von Sicard

– Vi är en massa engagerade lärare från hela kommunen som blir matade med texter och artiklar och har kvalificerade, ledda samtal om vårt uppdrag med varandra och samtliga rektorer. Det sker en enorm korsbefruktning!

Det processtödjarna lär sig sprids vidare till deras kollegor på hemskolorna genom att stödjarna bland annat tillsammans med sina rektorer planerar och delvis även leder studiedagar och möten som har med skolutveckling att göra. Och som naturligtvis handlar om uppdraget.

– Det blir ett enormt genomslag, säger Björn von Sicard.

– Jag hör ju hur mina kollegor pratar måluppfyllelse, bedömning och läroplanen i korridorerna.

Och de kommer till mig och frågar, för de vet att jag har kunskaper att dela med mig av. De som vill se framåt får ta plats idag. Jag gör det som är mitt jobb hela tiden nu, och får uppbackning för det av alla chefer.

Björn von Sicards allra högsta chef heter Jonatan Block. Han är, förutom femte generationens lärare och före detta grundskolechef i Haninge utanför Stockholm, skolchef i Falu kommun. Jonatan Block tillträdde sin befattning samtidigt som Falun nådde botten resultatmässigt sett. Det första han gjorde på sitt nya jobb var att ställa frågan till Skolnämndens ordförande om vad politikerna ansåg var det allra viktigaste att han åstadkom. Det hör till saken att nämnden vid den tiden hade varit fokuserad på resursfrågor under en längre tid. När Jonatan Block ställde sin fråga befann sig politikerna mitt i en långdragen diskussion om pedagogiska måltider. Vilken de ganska snart lyfte blicken ifrån för att avge sitt svar till Jonatan Block. Och svaret löd ”måluppfyllelse”.

– Då sa jag att ok, då genomför jag det.

Tillbaka till uppdraget, alltså. På alla nivåer. Vilket i Jonatan Blocks fall handlar om att han har det stöd han behöver från politikerna för att kunna välja bort allt som inte hör dit, och att han därmed kan ge sina medarbetare, oavsett var de är verk samma, samma stöd, för samma sak. Som konkret till exempel kan handla om att olika intresseorganisationer vill driva sina, i och för sig, viktiga frågor mer eller mindre inom skolans ram. Vilket de inte längre får göra i Falun.

– Vi jobbar med miljö och folkhälsa och tillväxt och allt vad det kan vara inom läroplansimplementeringen idag. Ingenting som sker i skolan ska vara eller ses som en komplettering till våra egna styrdokument. Allt vi ska ägna oss åt ryms inom dem. Att alla barn lyckas i skolan och går vidare och utbildar

sig på olika sätt är till exempel verkligen hållbar utveckling, om något.

– Att jobba inom skolan är underbart för att vi är så extremt transparenta. Vi verkar helt och hållet i den demokratiska branschen. Det är politikerna som bestämmer och jag som har ansvar för att genomföra. Jag får förtjäna mitt förtroende varje dag genom att visa att jag faktiskt gör det jag säger att jag ska göra.

Jonatan Block tillstår att det strikta fokuset på uppdraget – att alla barn ska uppnå alla mål – till en början väckte mycket känslor, framför allt hos pedagogerna.

– Men vad det inte handlar om är att ge lärare skuld och skam. Alla gör så gott de kan. När det inte fungerar gäller det att fråga sig hur vi som organisation kan göra annorlunda.

Sofia Walter fortsätter:

– Viljan att förändra är större än vanan att acceptera. Jag tror att nyckeln till att lyckas ligger i att vi gör det här tillsammans. Pedagogerna, rektorerna och vi på förvaltningen befinner oss på samma resa, på samma tåg – och det har avgått.

Vilket Björn von Sicard bekräftar:

– Jonatan samlade alla 500 lärare i hela kommunen och berättade hur han tänkte och vad förvaltningen ville och jag kände ”fy fasen vad bra”.

– Tåget har gått och det är inte frivilligt att åka med eller inte, men självklart är det så att en del sätter sig långt fram och andra åker i de sista vagnarna, och det är helt ok. Vi kör inte ifrån någon, och vi erbjuder olika alternativ så att alla kan utvecklas på ett sätt och i en takt som passar dem, säger Sofia Walter.

De utvecklingsvägar som Skolförvaltningen i Falu kommun erbjuder, förutom processtödet, är framför allt ämnesträffar och workshops. Ämnesträffarna är obligatoriska för alla lärare och leds av processtödjarna. Meningen med dem är att lärare

från olika skolor träffas två gånger per termin och diskuterar läroplansuppdraget utifrån just sitt ämne. Workshopparna är frivilliga, sker på förtroendetid och leds av Sofia Walter. De kan till exempel handla om hur man gör en lokal pedagogisk planering och omvandlar den till undervisning. Cirka 150, av 500, lärare har hittills deltagit i en eller flera workshoppar.

”Att jobba inom skolan är underbart för att vi är så extremt transparenta. Vi verkar helt och hållet i den demokratiska branschen.”

Jonatan Block

– De pedagoger som har förstått att alla arbetsuppgifter, som planering, undervisning och bedömning, inte är olika saker, utan bara olika delar av samma sak, det vill säga av undervisningen, de har fattat grejen, säger Sofia Walter och lyckas än en gång sammanfatta något komplext i en enda mening.

– Om man inte kopplar ihop allt man är ålagd att göra utan upplever det som en massa skilda pålagor, är det klart att det blir väldigt mycket och väldigt tungt. Men om man kan se alla bitar som olika delar av samma undervisning, som gynnar varandra och där eleverna är medskapare – då har man förstått att allt är samma sak och att allt och alla drar åt samma håll. De som lyckas göra det känner sig inte alls så pressade som förut, avslutar Sofia Walter.

Elevernas syn på skolan och undervisningen

I år kan vi för första gången redovisa åtta nya indikatorer som ger ett bredare och djupare perspektiv på skolans innehåll och uppdrag. Vi har i tidigare upplagor av Öppna jämförelser – Grundskola lyft fram att det saknas nationella indikatorer som gör det möjligt att jämföra hur väl skolor, och därmed kommuner, lyckas med sitt värdegrundsarbete och andra viktiga aspekter som har med skolans hela uppdrag att göra.

Skolforskning har visat oss hur viktigt det är att anpassa undervisningen till hur lärandet sker hos eleverna och att återkoppling från lärare till elev och från elev till lärare är en nyckelfaktor för framgång. Vi vet också att det är viktigt med höga förväntningar, att eleverna känner till målen och att de får det stöd och den hjälp de behöver. Att eleverna känner sig trygga i skolan och känner lust att lära är också viktigt för att kunna utvecklas så långt som möjligt. För att skolan ska leva upp till sitt demokratiska uppdrag är det dessutom viktigt att eleverna känner att de är delaktiga och har inflytande i skolan.

INTRESSANT FORSKNING

Anna-Karin Westman, *Forskar- skolan i Naturvetenskapernas, Teknikens och Matematikens Didaktik (FontD)*. Lic-avhandling om hur elevdiskussioner om begreppskartor kan bidra till en ökad förståelse av samband mellan det konkreta och det abstrakta i naturvetenskapliga ämnen. Arbetet med begreppskartor kan bidra till en formativ bedömning och underlättar för läraren att upptäcka vad som fattas i undervisningen. Läs mer på www.skl.se/ojgrundskola2012

De nya indikatorerna ringar in elevernas syn på skolan och undervisningen utifrån aspekterna:

- › Trygghet
- › Lust att lära
- › Inflytande
- › Kunskap om målen
- › Stöd och hjälp
- › Återkoppling
- › Höga förväntningar

TABELL 3. Svarsunderlag

Antal kommuner	122 st
Antal svarande elever (åk 5 och 8)	60 630
Svarsfrekvens	76 %

Elever i årskurs 5 och 8 har svarat på sju gemensamma frågor. Utifrån elevernas svar har vi sammanställt indikatorsvärden som gör att de kommuner som har rapporterat in sina enkätresultat kan jämföra sig med varandra.

Totalt 122 av Sveriges kommuner rapporterade in resultat från sina elevenkäter. Drygt 60 000 elever har besvarat frågorna. Andra omfattande uppföljningsstudier som till exempel Skolverkets ”Attityder till skolan” 2009 omfattade cirka 4 300 elever i grundskolans årskurs 4–9 och gymnasieskolan.

Det är glädjande att så många kommuner och elever är representerade i denna första omgång. Flera kommuner som inte rapporterat till denna upplaga har dessutom uttryckt ett intresse av att göra det till kommande öppna jämförelser. Det omfattande underlaget kan dock inte användas för att ge en bild av hur det ser ut i hela riket.

Frågorna som eleverna har svarat på har utvecklats i en arbetsgrupp ledd av Daniel Berr och Joakim Feldt (SKL) med representanter från olika kommun- och regionförbund samt enskilda kommuner.⁶ Några utgångspunkter var läroplanen och de nationella målen. En annan var att så långt som möjligt använda sig av de frågor som redan är vanliga i kommunernas egna enkäter. Arbetsgruppen studerade därför elevenkäter från cirka 50 kommuner. Förslaget skickades dessutom för synpunkter till alla kommuner, Skolverket och Skolinspektionen. Resultatet blev sju portalfrågor under vilka kommunerna har möjlighet att ställa mer detaljerade frågor i sina egna elevenkäter. Frågorna besvaras utifrån en fyrgradig svarsskala med ett kompletterande ”vet ej”-alternativ.

Hur ser eleverna på skolan och undervisningen?

I diagram 12 framgår hur eleverna ser på skolan och undervisningen i de 122 kommuner som rapporterat in till årets upplaga av Öppna jämförelser – Grundskola. Svaren avser elever som under vårterminen 2011 gick i årskurs 5 och 8 och redovisas i andel svarande.

De positiva svarsalternativen ”stämmer helt och hållet” och ”stämmer ganska bra” är gröna i tabellen. De negativa värdena ”stämmer inte alls” och ”stämmer ganska dåligt” är röda. De positiva svarsalternativen är sammanlagda i tabellbilagan där resultaten visas för alla kommuner. Det är detta värde som rankingen utgår ifrån.

Indikatorn ”sammanvägt resultat elevernas syn på skolan och undervisning” utgörs av ett genomsnitt av de positiva svaren på samtliga sju frågor. Denna indikator (E8) blir därmed ett övergripande och sammanfattande resultat på de sju frågorna. I denna beräkning väger vi frågorna lika och vi värderar därmed inte vilken fråga som är viktigast.

7 FRÅGOR/ INDIKATORER

Trygghet

1. Jag känner mig trygg i skolan.

Lust att lära

2. Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer.

Inflytande

3. Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter.

Kunskap om målen

4. Jag vet vad jag ska kunna för att nå målen i de olika ämnena.

Stöd och hjälp

5. Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet om jag behöver det.

Återkoppling

6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet.

Höga förväntningar

7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen.

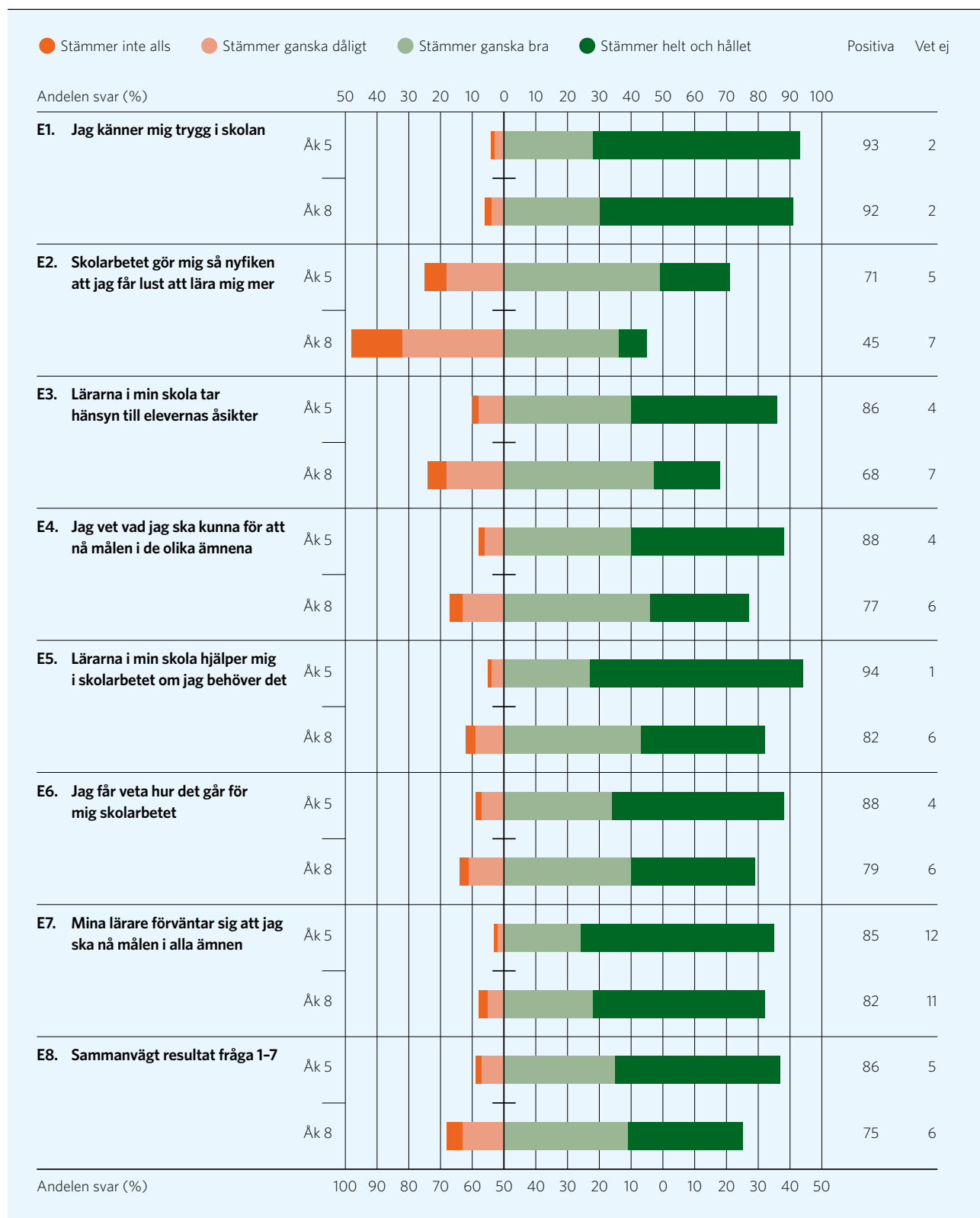
Svarsalternativ

1. Stämmer helt och hållet
 2. Stämmer ganska bra
 3. Stämmer ganska dåligt
 4. Stämmer inte alls
- Vet ej

Not. 6.

Göteborgsregionens kommunalförbund, Region Västerbotten, Regionförbundet Kalmar, Västmanlands Kommuner och Landsting, Regionförbundet Östsm samt kommunerna Enköping, Uppsala och Knivsta.

DIAGRAM 12. Elevernas syn på skolan och undervisningen

Skillnader mellan svaren

Resultatet visar att en stor majoritet av eleverna i de 122 kommunerna har en positiv syn på skolan och undervisningen. Elever i årskurs 5 är generellt mer positiva till skolan vilket framgår av det sammanvägda resultatet, indikator E8. Det finns dock intressanta skillnader mellan de olika frågorna.

En fråga som utmärker sig är trygghet, där högst andel elever uttrycker ett positivt svar. Resultatet bekräftar det som Skolverkets uppföljningsstudier "Attityder till skolan" tidigare har visat: Att många elever trivs i sin skola, med sina lärare och med andra elever.

Att det är så stor andel av eleverna som känner sig trygga i skolan är bra. Samtidigt är det självklart att ingen elev ska känna sig otrygg i skolan. Därför finns det skäl att vara uppmärksam på att det också finns elever som inte känner sig trygga i skolan. Om man bara ser till årskurs 8 angav 6 av 100 elever något av alternativen "stämmer ganska dåligt" eller "stämmer inte alls" på frågan om de känner sig trygga i skolan.

Två andra frågor där eleverna i hög grad är positiva är de som berör stöd och hjälp och lärarnas förväntningar. På frågan "Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet" svarar drygt nio av tio elever i årskurs 5 att det stämmer helt och hållet eller ganska bra. I årskurs 8 är det fler än åtta av tio elever som tycker det. På frågan "Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen" svarar drygt åtta av tio elever i årskurs 5 och 8 att det stämmer helt och hållet eller ganska bra.

En fråga som utmärker sig åt andra hållet, det vill säga har lägst andel positiva svar, är frågan om lusten att lära. När eleverna tillfrågas om de instämmer i påståendet "Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer" anger endast 45 procent av de svarande i årskurs 8 att det stämmer med hur de upplever skolarbetet. Bland eleverna i årskurs 5 instämmer 71 procent.

Det faktum att nästan hälften av de äldre eleverna menar att skolarbetet inte väcker lusten att lära, kan tolkas som en utvecklingspotential för skolan att ta sig an. Om ökad lust att lära också leder till bättre resultat, är detta kanske en av skolans viktigaste och mest spännande utmaningar framöver.

FRÅGA 2. Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Ragunda*	86
2. Trosa	79
3. Övertorneå	77
4. Hagfors	72
5. Kungsör*	72
6. Knivsta	72
7. Boden	71
8. Smedjebacken	71
9. Orust	67
10. Malung-Sälen	66
Min-max	18-86
Vägt medel	45,0

* Svarsfrekvens understiger 70 procent i kommunen.

Överlag finns det inga större skillnader i hur flickor och pojkar har svarat på frågorna. Frågan med störst skillnad är den som berör lusten att lära i årskurs 5 där flickor är mer positiva än pojkar. På frågan ”Skolarbetet gör mig så nyfiken att jag får lust att lära mig mer” svarar 75 procent av flickorna att det stämmer helt och hållet eller ganska bra medan 67 procent av pojkarna tycker det.

TABELL 4. Topp-20 med högst resultat ”sammanvägt resultat elevernas syn på skolan och undervisningen”

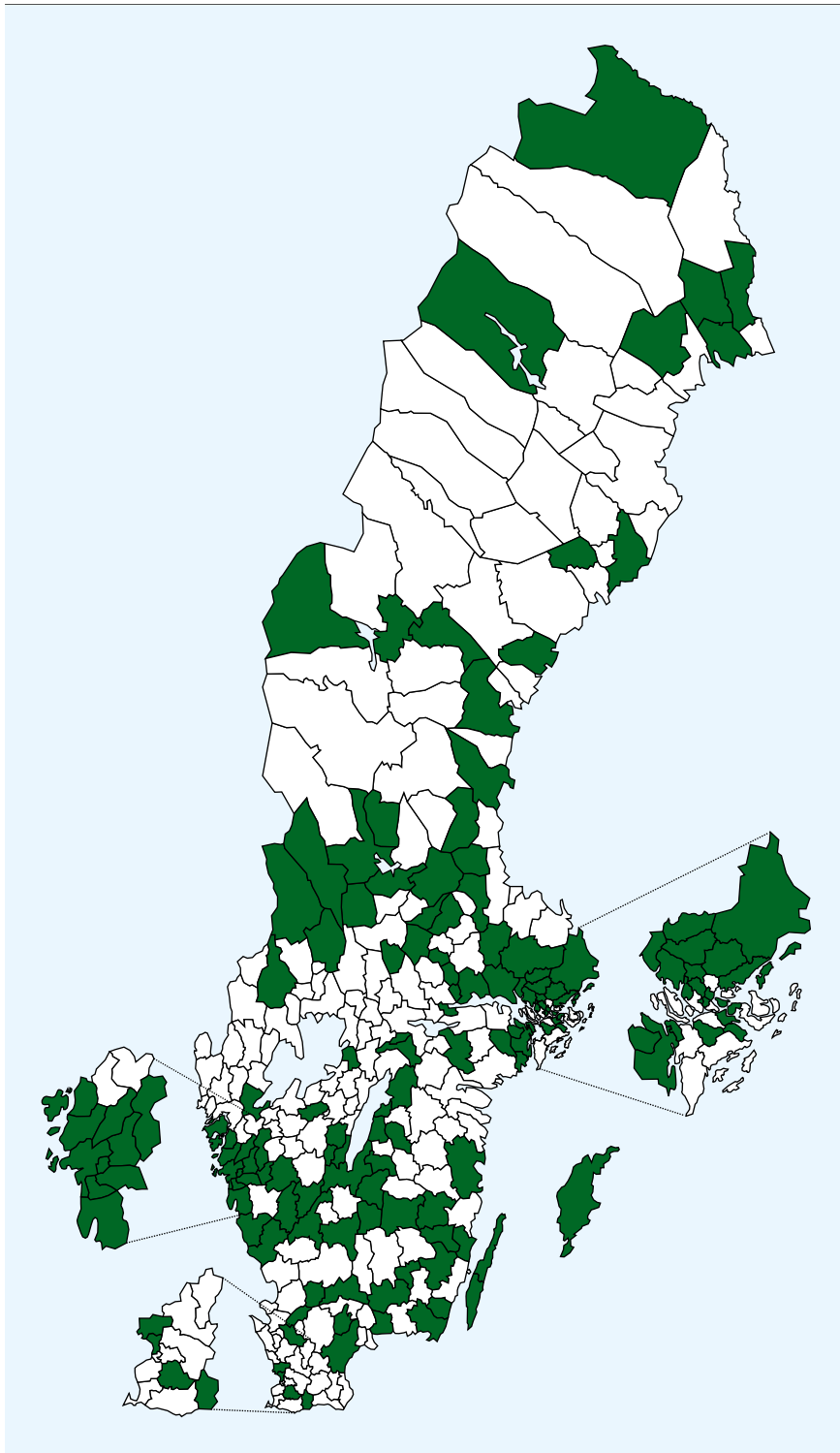
ÅK 5	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra	ÅK 8	Andel: stämmer helt och hållet och ganska bra
Kommun		Kommun	
1. Kungsör	99	1. Ragunda*	91
2. Arjeplog	97	2. Kungsör*	89
3. Mönsterås	97	3. Mörbylånga	88
4. Boden	96	4. Smedjebacken	88
5. Skara*	95	5. Boden	87
6. Torsås	95	6. Kramfors	87
7. Kalix*	95	7. Knivsta	87
8. Nybro	94	8. Malung-Sälen	86
9. Bollebygd	94	9. Skurup*	85
10. Malung-Sälen	94	10. Kävlinge	85
11. Knivsta	94	11. Svenljunga	85
12. Värnamo	94	12. Tjörn*	85
13. Nässjö	93	13. Vetlanda	85
14. Surahammar	93	14. Partille*	85
15. Bollnäs	93	15. Svedala	84
16. Smedjebacken	93	16. Mönsterås	84
17. Kävlinge	93	17. Nybro	84
18. Vadstena	93	18. Orust	84
19. Motala	92	19. Värnamo	83
20. Svedala	92	20. Kungälv	83
Min-max	70-99	Min-max	55-91
Vägt medel	86,6	Vägt medel	77,2

* Svarefrekvens understiger 70 procent i kommunen.

Indikatorn ”sammanvägt resultat elevernas syn på skolan och undervisningen” (E8) är baserad på ett genomsnitt av andelen positiva svar (”stämmer helt och hållet” och ”stämmer ganska bra”) för samtliga frågor.

Skillnaderna mellan kommunerna med högst sammanvägt resultat är relativt små. I Kungsör, som har högst sammanvägt resultat, har i stort sett alla elever i årskurs 5 svarat med något av de positiva svarsalternativen. Flera kommuner har högt sammanvägt resultat när det gäller såväl årskurs 5 som årskurs 8. Det är Kungsör, Mönsterås, Boden, Nybro, Malung-Sälen, Knivsta, Värnamo, Smedjebacken och Svedala. I årskurs 8 är andelen positiva svar generellt lägre än i årskurs 5 även bland topp-20.

KARTA 2. Kommuner som rapporterat resultat till indikatorerna "Elevernas syn på skolan och undervisningen".

Vision och verkstad

Ett gott samarbete mellan politik och förvaltning ger resultat i Partille

LARS-INGE STOMBERG OCH BENGT RANDÉN har inte ”en dröm, ett hopp, ett liv och en mack tillsammans”, som tv-serien Mackens riks-kända huvudroller Roy och Roger hade och sjöng om i slutet på 1980-talet. De har några tydliga mål, ett antal redskap, sina yrkesliv och Partille kommun. Eller närmare bestämt Barn- och utbildningsnämnden respektive – förvaltningen. De har också ett starkt engagemang för att barnen och ungdomarna i Partille både ska må och prestera bra i skolan, ett prestigelöst och väl fungerande samarbete sinsemellan – och goda resultat vad gäller såväl kunskapsmål som värdegrundsfrågor.

Hur tänker de och vad har de gjort?

Lars-Inge Stomberg (m) är ordförande för Barn- och utbildningsnämnden sedan 1998, det vill säga 14 år. Innan han blev politiker var han verksam inom industrin. Under tolv år extraknäckte han som fritidsledare och sedermera biträdande föreståndare vid sidan av sitt ordinarie jobb.

– Av det lärde jag mig framför allt att när det gäller ungdomar så får du vad du ger. Och hur viktigt det är att vara pålitlig: att ge en klapp på axeln så ofta man kan, men att också vara väldigt tydlig när man måste vara det.

Vilket möjligen gäller även för politiker. Särskilt det där med pålitlighet. Lars-Inge Stomberg beskriver sitt nuvarande arbete med ord som stabilitet, kontinuitet och långsiktighet.

– Som politiker med ansvar för människors vardagsvillkor gäller det verkligen att inte springa på alla bollar, utan följa tydliga linjer över lång tid.

För att staka ut sådana gick Lars-Inge Stomberg, när han blev Barn- och utbildningsnämndens ordförande, igenom kommunens dåvarande skolplan med dess mycket stora mängd vagt formulerade mål och lyckades ena nämnden om fyra stycken mycket tydliga nya sådana – vilka naturligtvis revideras

över tid, men aldrig utan att ta kontinuiteten och långsiktigheten i beaktande, och aldrig genom att bli fler än maximalt fyra.

Idag är målen följande: Att alla barn och elever i Partille garanteras undervisning i en kvalitetssäkrad, IT-baserad pedagogisk lärmiljö på individnivå. Att alla elever ska uppleva att de är involverade i sitt eget lärande. Att det finns ett gemensamt synsätt bland lärare avseende bedömning och individuella utvecklingsplaner. Samt att värdegrunden ska stärkas i enighet med de grundläggande värden som tydliggörs i läroplanerna, så att alla barn och elever känner sig trygga och trivs.

Målen står i relation till den stora, strukturella förändring som Barn- och utbildningsnämnden beslutade om för 14 år sedan, vilken i sin tur står i relation till Lars-Inge Stombergs syn på sitt, och politikens över huvud taget, uppdrag i Partille vad gäller barn och utbildning:

– Alla barn är olika och har olika förutsättningar och skolan ska kunna möta det.

Denna politikernas syn på sitt uppdrag ledde till att samtliga förskolor och skolor i kommunen i sin tur fick i uppdrag av dem att profilera sig tydligt. Vilket i sin tur gjorde att alla föräldrar och vårdnadshavare var tvungna att ta ställning och välja aktivt inför sina barns förskole- och skolstart.

– Och det var jobbigt för många i början, ja. Det blev väldigt mycket frågor från föräldrahåll om vad olika skolor hade för slags lokaler och sådant. Idag förstår man att det är innehållet som är det viktigaste, att det handlar om att göra ett medvetet val av pedagogik och värdegrund, säger Lars-Inge Stomberg.

Det hör till saken att Partille är en till ytan liten kommun, om än med 35 000 innevånare, som dessutom blir fler och fler. Ingen förälder behöver egentligen välja bort någon skola på grund av avstånd.

Bengt Randén, Lars-Inge Stomberg. Foto: Partille kommun

”Som politiker med ansvar för människors vardagsvillkor gäller det verkligen att inte springa på alla bollar, utan följa tydliga linjer över lång tid.”

Lars-Inge Stomberg

Det hör också till saken att en konsekvens av politikernas uppmaning till skolorna att profilera sig, förutom att de gjorde just det, naturligtvis blev att varje enskild förskola och skola också blev tvungen att formulera sig tydligt omkring vad man bedriver för verksamhet.

– Om föräldrar ska kunna välja mellan olika förskolor och skolor måste de ju kunna jämföra dem

med varandra på ett rättvisande sätt. Det gäller både i den katalog där såväl de kommunala som de fristående förskolorna presenterar sig, och för skolorna. Deras hemsidor ska, oavsett huvudman, vara jämförbara och uppdaterade.

Ytterligare en konsekvens av att föräldrar i Partille måste göra ett aktivt skolval blev att politikerna insåg nödvändigheten av likvärdighet vad gäller

betyg och bedömning, och beslutade att detta skulle vara ett av kommunens fyra, utvalda mål för skolverksamheten.

– Eftersom alla får byta skola om de vill, måste betygen gå att lita på, säger Lars-Inge Stomberg.

Bengt Randén är förvaltningschef för Barn- och utbildningsförvaltningen, med fem år på posten. Innan dess var han, i rakt nedstigande led: vice dito i en näraliggande kommun och dessförinnan utvecklingschef, utvecklingsledare, rektor och förskollärare i Partille.

Bengt Randéns jobb är att genomföra de av politikerna beslutade långsiktiga visionerna, uttryckta genom bland annat de max fyra målen, på de sätt han anser att detta bäst låter sig göras. Både Lars-Inge Stomberg och Bengt Randén anser att en av orsakerna till Partilles framgångar är just detta: att de båda två, och med dem hela Barn- och utbildningsnämnden och hela Barn- och utbildningsförvaltningen, har detta mycket klart för sig: nämnden står för vad och förvaltningen för hur.

”Rektors jobb är att utmana, stödja och störa. Det kräver både hjärna, hjärta och mage.”

Bengt Randén

– Vi i nämnden har som uppdrag att föra ett fartyg fullt av passagerare till, låt säga, New York, säger Lars-Inge Stomberg. Och vi fixar båten och bränslet och sjökortet och ser till att vi har rätt personal. Men det är Bengt som är kapten. Det är han och hans medarbetare som kan och ska se till att vi kommer dit vi ska.

Bengt Randéns ansvar för hur:et har tagit sitt tydligaste uttryck i att han genomfört en stor omorganisation som i korthet gått ut på att avlasta rektorerna så att de kan vara först och främst pedagogiska

ledare, och ingenting annat oavsett vad det skulle kunna vara. Konkret gick det till på så sätt att han skapade en professionell serviceorganisation med egna chefer, som avlastar rektorerna med allt från lokalfrågor och säkerhet till administration och ekonomi.

– Det är naturligtvis rektor som har det fulla ansvaret för sin enhet på alla sätt, men han eller hon behöver inte längre hålla på med tusen andra saker än det som är det verkliga uppdraget, säger Bengt Randén.

Vad gäller just rektors primära uppdrag att vara pedagogisk ledare är han mycket tydlig:

– Rektors jobb är att utmana, stödja och störa. Det kräver både hjärna, hjärta och mage. Den som inte vill jobba så kan inte vara rektor i Partille.

Bengt Randén har också varit mycket tydlig med vilka förväntningar han har på sina 1 100 medarbetare:

– Vilket är att de ska konkretisera de fyra målen.

Vilket bland annat skett genom att ett hundratal speciellt utsedda skickliga lärare från kommunens samtliga arbetslag blivit så kallade teampiloter och ägnar en del av sina tjänster åt att fördjupa sig i skolans olika styrdokument och håller samtalen med sina kollegor om uppdraget ständigt levande.

Förvaltningens eget redskap för att se till att man bidrar till att konkretisera målen är att alltid koppla varje tänkt åtgärd till fyra olika perspektiv. Utifrån dem gör man ett slags hypotetisk konsekvensanalys av huruvida det man tänkt går i riktning mot målen, eller inte. Perspektiven är: ledarskapet, lärandet och de metoder man använder, lärmiljön och, till sist, elev- och barnsynen.

– Perspektiven är förvaltningens redskap för att få syn på helheten. Om vi till exempel funderar på om alla elever borde ha en egen dator, så går vi igenom vad det i så fall skulle få för konsekvenser på de här olika perspektivområdena innan vi fattar några beslut. Andra hur-frågor är till exempel att man i Partille ständigt och på olika sätt arbetar med bedömning, betygsättning och uppföljning. Och alla rektorer träffar Bengt Randén och hans

två rektorschefer och tillika –coacher varje månad och diskuterar arbetet som pedagogisk ledare. Och så har man just startat ett så kallat LedarALP. ALP, utan vare sig prefixet ”ledar” eller något annat, är Bengt Randéns skapelse, fast från hans tid som utvecklingschef för ganska många år sedan vid det här laget. Versalerna står för Alingsås, Lerum och Partille och ALP kan kanske bäst beskrivas som ett slags kollegialt lärandeprojekt enligt learning study-modell. Skickliga pedagoger besöker och observerar varandra över kommungränserna, och tar med sig det de lär sig hem. ALP har funnits i Partille sedan 2003 och både Bengt Randén och Lars-Inge Stomberg är eniga om att det sannolikt har bidragit till att Partillebarnen har det och presterar så pass bra i skolan som de gör. Och under 2011 har man alltså också även dragit igång LedarALP där rektorer observerar varandra utifrån kritiska aspekter av det pedagogiska ledarskapet.

Om ALP är Bengt Randéns bebis på förvaltnings- och verksamhetssidan så är Lars-Inge Stomberg både förälder till och engagerad ordförande för PresidieBUS, där bokstäverna BUS står för Barn, unga och samhälle och innehållet utgörs av den barn- och ungdomssamverkan som sker över verksamhetsgränserna i kommunen. BUS är både en metodik och ett synsätt och går ut på samordning och samarbete. Inget barn ska behöva stå utan hjälp i någon fråga som rör någon kommunal verksamhet eller primärvården, tandvården, barn- och ungdomspsykiatri eller polisen på grund av att det råder olika uppfattningar om vem som har ansvar för vad, eller vem som ska betala.

BUS arbete utgår från en ledningsgrupp, StyrBUS, som bland annat består av alla kommunala förvaltningschefer samt representanter för hälso- och sjukvården och polisen. För den politiska ledningen svarar PresidieBUS, där alla kommunens nämnder och samverkande politiska ledningar finns representerade. Det finns även ett VästBUS, som är ett samarbete kring barn- och ungdomsfrågor mellan

alla kommuner i Västra Götalandsregionen. Och så finns det alldeles färskt nytillskottet ElevBUS, som består av 21 stycken demokratiskt tillsatta fem- till 16-åringar från Partilles förskolor och skolor, vilka fungerar som språkrör för sina kamrater. ElevBUS kommer tillsammans med StyrBUS att fungera som remissinstans vid alla samhällsbyggnadsfrågor och har mandat att granska sina egna verksamheter, det vill säga förskolor, skolor och fritidshem.

– Det var en speciell känsla att hälsa dem välkomna för första gången i måndags, säger Lars-Inge Stomberg när vi talas vid på telefon i december 2011 och berättar att ett av ElevBUS första bidrag till sin kommun var att ifrågasätta bebyggelse mitt i en av Partilles bästa pulkabackar.

– Varje elev som lämnar grundskolan i Partille ska veta hur en kommun fungerar och vad demokrati är.

Ett resultat av BUS arbete i Partille är att man arbetat medvetet med att sprida kunskap om FN:s barnkonvention, bland annat genom att som enda kommun i landet dela ut ett barnkonventionspris varje år till enskilda personer eller organisationer som arbetat för barns- och ungas bästa i enighet med barnkonventionen.

Kommunen delar även ut kvalitetspriser varje år till både rektorer, pedagoger och elever. Rektorerna och pedagogerna får stipendier för att utvecklas professionellt enligt kommunens mål. Elever som, på något sätt, arbetat för demokrati och inflytande enskilt eller i grupp får 15 000 kronor som de får spendera enligt egna önskemål – med viss mentorsplacerad vuxeninblick.

– Om man vill ha verkstad är det rätt bra att komma från industrin, säger Lars-Inge Stomberg.

Bengt Randén avslutar:

– Skolans värld har länge sett ut som så att man har tryckt ner en tratt i fontanelen på varenda lärare och sedan bara hållt och hållt. Men det är inget bra sätt. Vi har valt att välja. Att prioritera och fokusera så att allt och alla drar åt samma håll.

Synligt lärande röd tråd i årets tema

För att få en bättre bild av hur skolan lyckas med sitt uppdrag har vi som årets tema tittat närmare på hur väl man lyckas fånga elevernas engagemang, motivation och delaktighet. I föl gjorde SKL en svensk bearbetning av världens hittills största forskningsöversikt om vad som påverkar elevers inläring och studieprestationer.⁷

I denna bearbetning *Synligt lärande – presentation av en studie om vad som påverkar elevernas studieresultat* (2011) belyser vi den nyzeeländske utbildningsforskaren John Hatties resultat och analyser ur ett svenskt utbildningsperspektiv.

Hatties forskningsöversikt omfattar 800 metastudier av andra forskare och totalt ingår över 50 000 enskilda studier med över 80 miljoner elever i det underlag som ligger till grund för hans forskning om vad som påverkar elevers studieresultat.

Rapporten har under de senaste åren diskuterats och citerats, både internationellt och i Sverige. Hattie har pekat ut 138 påverkansfaktorer och delat in dem i kategorierna eleven, hemmet, skolan, läraren, läroplanen/utvecklingsprogrammet och undervisningen. Faktorerna skattas olika beroende på om de har stor, liten eller försumbar påverkan.

FAKTA

De faktorer som John Hattie bedömer ha störst effekt för elevernas studieresultat är:

- › Elevernas kännedom om uppsatta mål.
- › Återkoppling av resultat till eleven.
- › Lärarens pedagogiska förmåga.
- › Studiero i klassrummet.
- › Stöd och uppmuntran från hemmet.
- › Analysera undervisningen tillsammans med kollegor.

Not. 7.
Visible Learning, A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement (Hattie, 2009).

FRÅGA 5. Lärarna i min skola hjälper mig i skolarbetet om jag behöver det (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Nybro	96
2. Kramfors	95
3. Tjörn*	95
4. Mörbylånga	95
5. Torsås	95
6. Smedjebacken	94
7. Kävlinge	94
8. Svenljunga	94
9. Knivsta	93
10. Partille*	93
Min-max	64-96
Vägt medel	82,3

FRÅGA 6. Jag får veta hur det går för mig i skolarbetet (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Ragunda*	100
2. Skara*	99
3. Kramfors	95
4. Åre*	95
5. Gullspång*	94
6. Bjurholm	94
7. Mörbylånga	94
8. Boden	92
9. Tingsryd	92
10. Nybro	92
Min-max	57-100
Vägt medel	79,2

* Svarsfrekvens understiger 70 procent i kommunen.

Att forma undervisning utifrån återkoppling

Undervisningen är det område som innehåller flest påverkansfaktorer i studien (49 av totalt 138). Enligt John Hattie har ungefär hälften av faktorerna stor effekt på elevprestationer. Några sådana exempel är formativ bedömning, återkoppling och varierade insatser för elever i behov av särskilt stöd. Det finns också faktorer som uppvisar små eller försumbara effekter, varav några exempel är problembaserat lärande, nivågruppering och mentorskap.

Ur skolans och lärarnas perspektiv framhåller Hattie betydelsen av att skolan betonar elevernas engagemang i lärprocessen, att lärarna verbaliserar sina undervisningsstrategier och tar hänsyn till teorier om lärande och skolans fysiska "infrastruktur". Lärarna bör också erbjuda kontinuerligt stöd för elevernas lärande genom daglig uppföljning och återkoppling (även från andra lärare) på sin undervisning.

Nyckelkomponenterna för att läraren ska bli strategisk i sin undervisning är enligt Hattie att:

1. Finna vägar att engagera och motivera eleverna.
2. Lära ut lämpliga strategier för att tillägna kunskaper inom läro- och kursplanernas områden.
3. Ständigt söka efter återkoppling på hur effektiv undervisningen är för alla elever.

Den enskilda faktor som i Hatties studie ger störst inverkan på elevernas resultat är "Självskattning av betyg" som innebär att eleven har god kännedom om sin prestationsförmåga i förhållande till målen. Därför bör explicita lärandemål och kriterier för måluppfyllelse vara tydliga för eleven. I en framgångsrik undervisningsstrategi ingår alltid att läraren betonar målen med undervisningen.

”Koncentration, envishet och engagemang” är en annan positiv faktor som enligt Hattie kan påverkas av att eleverna känner till målen. Huvudbudskapet i undervisningskategorin är att det, utöver betydelsen av tydliga mål och kriterier för lärandet, finns en klassrumsmiljö där eleverna vågar göra misstag och där uppmärksamheten läggs på utmanande uppgifter. Dessutom påtalas behovet av återkoppling, inte minst för att förmedla en känsla av tillfredsställelse, engagemang och uthållighet som underlättar elevernas uppgift att lära.

Lärarnas förväntningar

När John Hattie analyserar hur läraren påverkar elevernas studieprestationer vill han att vi ska överväga vad det är som gör störst skillnad mellan olika lärare. Enligt honom är nämligen påståendet om att ”lärare gör skillnad” missvisande. När Hattie har frågat ett stort antal personer om vilka lärare som tydligt gjort skillnad under deras skoltid, framkommer några kännetecken.

Utöver en passion för att se utmaningar i sina ämnen skapar de bästa lärarna bra relationer till eleverna. De hjälper eleverna att använda varierade strategier eller processer för att lära sig ämnet och de är villiga att förklara undervisningsmaterialet och engagera sig i elevernas läroprocesser. De starkaste sambanden handlar om lärare som utmanar och uppmuntrar elever, har höga förväntningar på elevers prestationer, följer upp och utvärderar elever, samt har en stor passion för undervisning och lärande. Metaanalyser visar också att negativa effekter av dålig undervisning kan vara svåra att kompensera. De kan också finnas kvar flera år efter undervisningen.

När det gäller lärares förväntningar påpekar John Hattie att förväntningsprocesser inte bara är en del av lärarens medvetande utan snarare finns inbyggt i våra institutioner och i samhället. Han konstaterar också att lärare med låga förväntningar tenderar att omfatta sina elever med dessa förväntningar. Hatties rekommendation är att fokusera på utveckling för alla elever – oavsett utgångsläget.

FAKTA

Framgångsrika svenska kommuner har höga förväntningar på skolans resultat genom att:

- › ha höga krav på att alla elever ska lyckas,
- › ha höga förväntningar på alla i organisationen – elever, lärare, tjänstemän och politiker,

- › arbeta aktivt med attityder och värderingar som handlar om att ha höga förväntningar,
- › ha höga ambitioner med skolan som helhet.

Källa: SKL, Konsten att nå resultat – erfarenheter från framgångsrika skolkommuner (2009)

FRÅGA 4. Jag vet vad jag ska kunna för att nå målen i de olika ämnena (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Övertorneå	93
2. Skurup*	93
3. Malung-Sälen	93
4. Örkelljunga	93
5. Kramfors	92
6. Smedjebacken	92
7. Mörbylånga	92
8. Ockelbo	92
9. Kungsör*	91
10. Vetlanda	90
Min-max	47-93
Vägt medel	77,3

FRÅGA 7. Mina lärare förväntar sig att jag ska nå målen i alla ämnen (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Ödeshög	96
2. Bollebygd	96
3. Falun*	96
4. Svenljunga	95
5. Bollnäs*	95
6. Smedjebacken	94
7. Åre*	94
8. Älmhult*	94
9. Värnamo	93
10. Tingsryd	93
Min-max	60-96
Vägt medel	81,5

* Svarsfrekvens understiger 70 procent i kommunen.

Värdegrund ger trygga elever

Skolan är en av Sveriges största arbetsplatser. Om man ser till samtliga skolformer finns det cirka 170 000 anställda och cirka 1,4 miljoner elever.⁸ I Sverige känner sig de allra flesta barn och elever trygga och trivs i sin skola och med sina lärare.

Enligt Skolverkets senaste attitydundersökning känner sig 95 procent av de äldre grundskoleeleverna alltid eller oftast trygga i skolan. Bland eleverna i årskurs 4–6 känner sig åtta av tio alltid eller oftast trygga. En något större andel av pojkarna i grundskolan känner sig trygga, jämfört med flickorna.⁹

Andelen elever som trivs i skolan har ökat sedan början av 2000-talet. Fler än nio av tio elever i årskurs 7–9 uppger att de trivs i sin skola eller med sina lärare och kamrater. En majoritet av eleverna i årskurs 4–6 tycker också att det är roligt att gå till skolan.¹⁰

Värdegrundsuppdraget

Att förmedla och förankra normer och värden har i alla tider varit en del av skolans uppgift. Med de nya läroplanerna 1994 kom skolans värdegrund att omformuleras och sättas i relation till mål och riktlinjer.¹¹

INTRESSANT FORSKNING

Catharina Tjernberg, *Forskar- skolan i Läs- och skrivutveckling*. Lic-avhandling om betydelsen av en tydlig struktur i undervisningen och ett tryggt sammanhang där eleven får möjlighet att lyckas. Läs mer på www.skl.se/ojgrundskola2012

Not. 8.
Skolverkets statistik läsåret 2010/11.

Not. 9.
Skolverket (2010), Attityder till skolan 2009, Elevernas och lärarnas attityder till skolan, rapport 344.

Not. 10.
Ibid.

Not. 11.
Skolverket (2011) Redovisning av uppdrag om skolans värdegrund, Dnr 2009:419.

FRÅGA 1. Jag känner mig trygg i skolan (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Tjörn*	100
2. Kävlinge	99
3. Orust	99
4. Lerum	98
5. Värnamo	98
6. Ödeshög	98
7. Ockelbo	98
8. Kalix*	97
9. Smedjebacken	97
10. Partille*	97
Min-max	69-100
Vägt medel	91,8

Not. 12.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.

Not. 13.

Skolverket (2011) Stödmaterial om förskolors och skolors värdegrund - förhållningssätt, verktyg och metoder.

Not. 14.

Skolverket (2009), På tal om mobbning och det som görs.

Not. 15.

Skolverket (2010), Attityder till skolan 2009, Rapport 344.

Not. 16.

Skolverket (2011) Utvärdering av metoder mot mobbning, Rapport 353.

Not. 17.

Skolverket (2010), Attityder till skolan 2009, Rapport 344.

Not. 18.

Skollag (2010:800), Kap 6, Åtgärder mot kränkande behandling, Diskrimineringslag (2008:567), Kap 3 16§. Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling.

* Svarsfrekvens understiger 70 procent i kommunen.

”Utbildningen inom skolväsendet syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. Den ska främja alla barns och elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska också förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna som det svenska samhället vilar på.”

Skollagen (SFS 2010:800)

I samarbete med hemmen ska utbildningen främja elevernas personliga utveckling till aktiva och ansvarskännande medborgare. Uppdraget handlar både om att ta tillvara elevernas rättigheter, ge dem kunskaper om demokratiens förutsättningar, innehåll och form samt verka för demokratiska arbetsformer.¹²

Värdegrundsarbetet i skolan och främjandet av ett gott skolklimat har betydelse för att varje barn och elev ska känna sig trygg och kunna vara sig själv i skolan. Forskning visar att positiva stöttande relationer mellan lärare och elever har betydelse för hur väl eleverna lyckas i skolan. Detsamma gäller ett gott skolklimat. En bra social miljö gör att både elever och lärare trivs bättre och kan fokusera på undervisning och lärande. Arbetet med värdegrunden är i första hand ett främjande arbete, men förebygger också ojämlikhet, kränkningar, rasism och fördomar.¹³

Mobbning och kränkande behandling

Uppgifter om omfattningen av mobbning och kränkande behandling skiljer sig åt i olika studier och mätningar. Variationerna kan bero på att mobbning definieras på skilda sätt och på hur frågorna om mobbning formulerats i de olika undersökningarna.¹⁴

I Skolverkets senaste attitydundersökning uppger 6 procent av eleverna i årskurs 4–6 att de minst en gång i månaden känner sig mobbade av andra elever. I årskurs 7–9 uppger lika stor andel, 6 procent av eleverna, att de känner sig mobbade eller trakasserade av andra elever.¹⁵

Det finns vissa skillnader mellan flickor och pojkar. De senaste siffrorna visar att flickor i lika stor utsträckning är utsatta för mobbning som pojkar. Detta tyder på ett trendbrott då tidigare studier har visat att pojkar oftare utsätts för mobbning. Flickor är i något större utsträckning utsatta för sociala kränkningar, medan pojkar är mer utsatta för fysiska kränkningar.¹⁶

Insatserna mot mobbning, diskriminering och kränkande behandling i skolan har ökat enligt såväl lärare som elever.¹⁷ Lagkraven har också skärpts de senaste åren. Bestämmelser i diskrimineringslagen och skollagen förbjuder diskriminering och kränkande behandling och ställer krav på ett målinriktat arbete för att förebygga trakasserier och kränkande behandling. En likabehandlingsplan och en plan mot kränkande behandling ska upprättas varje år. Planerna kan slås ihop till en samlad plan där det ska finnas en översikt över åtgärder som ska påbörjas eller genomföras under året. Barn och elever ska medverka när planen upprättas, följs upp och ses över.¹⁸

Lärare eller annan personal som får veta att ett barn känner sig utsatt för kränkande behandling i verksamheten är skyldig att anmäla detta till rektorn eller förskolechefen, som i sin tur måste anmäla detta till huvudmannen. Huvudmannen ska skyndsamt utreda omständigheterna kring de uppgivna kränkningarna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling i framtiden.¹⁹

Webbverktyg för att ta fram likabehandlingsplan och plan för kränkande behandling finns på www.planforskolan.se

FRÅGA 3. Lärarna i min skola tar hänsyn till elevernas åsikter (Topp-10 i åk 8)

Kommun	Andel: Stämmer helt och hållet och ganska bra
1. Mönsterås	93
2. Mörbylånga	92
3. Kalix*	91
4. Kungsör*	91
5. Skurup*	90
6. Kramfors	87
7. Partille*	86
8. Ragunda*	85
9. Boden	84
10. Knivsta	84
Min-max	37-93
Vägt medel	68,4

Elevinflytande

Det finns forskning som visar att elevinflytande har betydelse för elevernas resultat. Att eleven får inflytande över sin egen lärprocess stärker djupinläring, minskar stress och stärker tilltron till elevens egen förmåga. Elever med erfarenhet av inflytande har lättare att göra egna val, lära av varandra, diskutera innehåll och ta reda på hur de når kunskap. De har också lättare att samarbeta och ta ställning till undervisningens innehåll.²⁰

Not. 19. Skollag (2010:800), Kap 6, 10 §.

Not. 20. Utbildningsdepartementet, Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning, Ds 2003:46.

* Svarefrekvens understiger 70 procent i kommunen.

INTRESSANT FORSKNING

Åsa Forsberg, *Forskarskolan för lärare i historia och samhällskunskap (FLHS)*. Lic-avhandling om hur ett systematiskt arbete med samtal i undervisningen kan bidra till att öka intresset för politik hos elever och stötta skolans arbete med det demokratiska uppdraget. Läs mer på www.skl.se/ojgrundskola2012

Not. 21.
Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.

Not. 22.
Skolverket (2010) Attityder till skolan 2009, Rapport 344.

Enligt skollagens bestämmelser ska elevernas inflytande i skolan stödjas och underlättas. Hur inflytandet ska utformas beror på barnets ålder och mognad. Elevernas delaktighet och inflytande uppnås vanligen på två sätt; dels informellt i det vardagliga arbetet, dels formellt genom arbetet i klassråd, elevråd och liknande organ.

I det vardagliga arbetet ska eleverna bland annat ges inflytande över utbildningen. De ska aktivt få ta del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen, arbetsmiljön och hållas informerade i frågor som rör dem. Eleverna utvecklar sin förmåga att utöva inflytande och ta ansvar genom att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och få möjlighet att välja kurser, ämnen, teman och aktiviteter.²¹

Elevernas möjlighet till inflytande tycks ha ökat. Enligt Skolverkets attitydundersökning tycker en majoritet av såväl yngre som äldre elever att de kan påverka vem eller vilka de kan arbeta tillsammans med. Detsamma gäller hur de ska arbeta med vissa skoluppgifter. Oavsett om det gäller arbetsätt, hur det ska vara med läxor och prov, vad man ska lära sig i olika ämnen, vilka regler som ska gälla eller vilka läromedel som kan användas, anser eleverna i årskurs 7–9 att de har möjlighet att påverka i betydligt högre grad än för femton år sedan.²²

Trygghet och kunskap hör ihop

I Boden arbetar man aktivt med värdegrundsuppdraget

MONICA ÖHRVALL ÄR REKTOR på Korpenskolan i Boden, med 350 elever i skolåren 6 till 9. Anita Texwall är rektor för Mårängs rektorsområde, med 330 elever från förskoleklass till skolår 5. Boden har bland de bästa värdena i landet vad gäller att eleverna känner sig trygga i skolan och upplever att de har inflytande över undervisningen. Bodenelev-erna har över huvud taget en väldigt positiv syn på skolan, och kommunen utmärker sig dessutom genom att det är såväl elever i årskurs 5 som i årskurs 8 som gett dessa goda omdömen. Både Monica Öhrvall och Anita Texwall har arbetat aktivt med bland annat trygghet och elevinflytande på sina respektive skolor och är övertygade om att trygghet och trivsel är kopplat till kunskap.

– Vårt uppdrag är att ha hög uppfyllelse på kunskapsmålen, men eleverna får inte höga resultat om de inte mår bra och känner sig trygga, säger Anita Texwall.

Monica Öhrvall bekräftar genom Korpenskolas motto: ”Trygghet och kunskap ger framtid”.

Att ordet trygghet kommer först i mottot går hand i hand med att kapitlet ”Skolans värdegrund och uppdrag” inleder 2011 års läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet. Värdegrunden får aldrig glömmas bort. Anita Texwalls berättelse om hur hon påbörjade sitt arbete med så kallade mjuka värden i Mårängs rektorsområde tar följriktigt avstamp i de lagar och styrdokument som finns:

– Det första jag gjorde var att ta reda på vad jag hade att förhålla mig till genom att sätta mig in i vad skollagen, läroplanen och diskrimineringslagstiftningen säger.

Vilket ledde till att Anita Texwall bestämde sig för att göra den obligatoriska likabehandlingsplan, som alla rektorer måste upprätta, till ett i högsta grad levande dokument i verksamheten.

Anita Texwall. Foto: Bodens kommun.

– Ja, likabehandlingsplanen och kvalitetsredovisningen, det är dem jag använder mig av. Vilket konkret visar sig i Mårängs rektorsområde varje skolår under höstterminens två inledande dagar då personalen ägnar sig åt att planera det kommande arbetet, bland annat genom att göra samarbets- och trygghetsfrämjande övningar som några av rektorsområdets fritidspedagoger arbetat fram. Trygghetsövningarna finns inskrivna i likabehandlingsplanen och syftet är naturligtvis att förebygga kränkningar på så sätt att personalen

ska använda det de lär sig med varandra i sitt arbete med barnen.

– Jag ser ju att de mår bra av att göra de där övningarna, säger Anita Texwall.

– Och sedan gör de dem med barnen varje dag under deras två första skolveckor på hösten.

Förutom trygghetsövningarna lyfter Anita Texwall fram arbetet med elevinflytande, som också finns beskrivet i likabehandlingsplanen, som speciellt viktigt för arbetet med mjuka värden i Måräng:

Vid läsårets början arbetar varje skola fram fem ordningsregler, som sedan är vad som gäller för ett år framåt. Såväl elever som föräldrar är involverade i processen. Anita Texwall är den som, när det hela är klart, fastställer de framarbetade reglerna, och har koll på att de överensstämmer med likabehandlingsplanen. Dessa gemensamt överenskomna ordningsregler sitter sedan uppe på olika platser i skolan.

”Vårt uppdrag är att ha hög uppfyllelse på kunskapsmålen, men eleverna får inte höga resultat om de inte mår bra och känner sig trygga.”

Anita Texwall

– Jag anser att det är viktigt att eleverna känner att de kan påverka.

Det råder vidare nolltolerans mot kränkningar i Mårängs rektorsområde, och det finns en tydlig ”åtgärdsstege” i likabehandlingsplanen för vad som händer om oacceptabla beteenden ändå skulle förekomma. Genom det regelbundna kvalitetsarbetet har såväl vuxna som barn också klart för sig vad man på skolan menar med begrepp som till exempel ”kränkning”, ”mobbing” eller ”inflytande”.

– Det har hänt att jag konfronterat någon ur

personalen med att, som jag uppfattade det, ha haft ett nedvärderande eller aggressivt kroppsspråk, säger Anita Texwall. Det är redan där det börjar. Har man nolltolerans mot kränkningar så har man. Allt måste alltid redas ut.

Så långt likabehandlingsplanen i Måräng. Men det finns en sak till som Anita Texwall menar spelar en avgörande roll för arbetet med värdegrundsfrågor i hennes rektorsområde. Det är verksamhetsbesöken. Anita Texwall besöker alla sina pedagoger löpande. Vid terminsstarterna skaffar hon sig ”ögonblicksbilder” genom mycket korta och oanmälda besök. Utöver det gör hon ett längre besök på minst 30 förhandsbokade minuter hos varje pedagog ute i hennes eller hans verksamhet varje termin. Besöken utgör sedan utgångspunkten för det lönegrundande medarbetarsamtal som rektor Texwall och den besökta pedagogen har senast två veckor efter besöket.

– Den första delen av det samtalet ägnar vi åt vad jag iakttagit på mitt besök. Sedan får de berätta vad de är bra på. Jag har oftast bara positiva saker att säga om deras värdegrundsarbete, som att jag har sett hur de respekterar barnen och lyssnar på dem och inte tillåter att andra skrattar om någon svarar fel och sådant.

Vilket alltså innebär att pedagogernas arbete med skolans mjuka värden även det blir direkt lönegrundande, tillsammans med hur eleverna lyckas med målpuppfyllelsen.

– Framgång är alltid kopplad till mjuka värden.

Anita Texwall tillstår att vissa lärare till en början upplevde hennes besök som ett slags obehagliga och ovälkomna kontroller. Men det gick snabbt över – särskilt som Anita Texwall förutom att vara rektor även har gedigen specialpedagogisk kompetens och kan ge en hel del sådan handledning till dem som behöver det, i direkt anslutning till sina besök och de därpå följande samtalen.

– Personalen förstår verkligen att jag inte är någon domare, utan en coach som erbjuder hjälp och stöd. De känner sig sedda och bekräftade.

– Jag har 38 medarbetare att besöka, vilket

innebär att jag gör tre besök i veckan för att hinna. Men de är det viktigaste jag gör som rektor.

Om det i Anita Texwalls fall är likabehandlingsplanen och kvalitetsredovisningen som utgör värdegrundsarbetets dokumentnav så är det i Monica Öhrvalls Korpenskola den årligen reviderade lokala arbetsplanen.

– Ja, jag tänker fortsätta att upprätta en sådan fast kravet på att göra det har försvunnit. Vår lokala arbetsplan är ett centralt dokument. I det finns Korpenskolans essens.

Vilken utgörs av de i arbetsplanen fyra prioriterade arbetsområdena: ”normer och värden”, ”hälsa och livsstil”, ”elevernas delaktighet” och ”ökad måluppfyllelse”, där det tydligt och lättfattligt beskrivs vilka mål Korpenskolan har, hur man arbetar för att uppnå dem och hur framgångsrika man varit. Med värdegrundsområdet på prioriterad plats i uppräknningen igen, alltså.

En del av det som finns formulerat i arbetsplanen har spelat särskilt stor roll för att eleverna i Korpenskolan trivs, menar Monica Öhrvall:

– Det första jag gjorde när jag kom till Korpenskolan var att införa ett specialpedagogiskt förhållnings- och arbetssätt. Det innebär att man jobbar inkluderande och alltid frågar sig vad vi vuxna kan göra för att eleverna ska lära sig det de ska, och hur vi kan göra annorlunda om de till att börja med inte gör det.

– Konkret innebär det att jag anställde fler specialpedagoger, som främst ägnar sig åt att handleda sina kollegor så att eleverna kan vara kvar i sina klasser och i klassrummen.

En annan viktig framgångsfaktor för de goda värdegrundsresultaten på Korpenskolan utgörs, enligt Monica Öhrvall, av det årliga inskolningsarbetet med barn och föräldrar. Man har till exempel öppet hus för nya högstadieelever och deras föräldrar ett halvår innan det är dags att byta skola. I maj får eleverna komma på en prova-på-lektion och träffa sina nya lärare, när högstadieungdomarna är ute på operation dagsverke och inte befinner sig i skolbyggnaderna. Veckan innan skolstart har lärarna

timplånga inskolningssamtal med alla nya elever och deras vårdnadshavare och samma dag som de nya högstadieeleverna har sitt upprop har man det första av fyra eller fem föräldramöten under detta läsår.

”Personalen förstår verkligen att jag inte är någon domare, utan en coach som erbjuder hjälp och stöd. De känner sig sedda och bekräftade.”

Anita Texwall

– Det är så oerhört mycket vunnet på att det etableras personliga relationer både mellan oss på skolan och föräldrarna, och mellan föräldrarna sinsemellan. Och det tycker uppenbarligen föräldrarna också. I princip alla kommer alltid på mötet på uppropsdagen.

Vidare spelar Korpenskolans väl fungerande elevråd, och elevdelaktigheten över huvud taget, en stor roll för skolans goda resultat vad gäller mjuka värden, menar Monica Öhrvall. Elevrådet på Korpenskolan består i dagsläget av ungefär lika många elever som klasser och sitter med i verksamhetsrådet, hanterar elevskyddsombudsfunktionen och ordnar temadagar och tävlingar mot andra skolor, bland annat. Ett antal elevrådsrepresentanter har också, genom åren, fått åka på utbildning på Svea, Sveriges elevråd, som är samarbetsorganisationen av och för elevråd.

Arbetet med att göra eleverna på Korpenskolan delaktiga pågår även genom den ständigt pågående utvecklingen av bedömningsmatriser.

– Vi tillämpar formativ bedömning, bland annat för att eleverna blir delaktiga i sin egen utbildning på ett helt annat sätt när man jobbar så och de planerar sina egna mål och förstår varför de är i skolan, säger Monica Öhrvall.

Apple Count

Count the apples in each box
Write the number to the right

5

C

Cat
Cow
Candy
Cap

Utblick till USA: Många mätningar ger ökad kunskap

I årets rapport gör vi en utblick mot det amerikanska skolsystemet med fokus på den mätkultur som finns där. På nationell nivå ligger mätningar till grund för att identifiera både framgångsrika skolor och skolor som misslyckas med uppgiften att ge eleverna det stöd de behöver. På lokal nivå beskriver vi genom exempel från Indiana och Ohio hur uppföljningar och mätningar ligger till grund för systematiskt kvalitetsarbete och för att anpassa undervisningen utifrån elevernas behov.

Grundläggande i det amerikanska utbildningssystemet är att de 50 delstaterna har huvudansvar för utbildningen. Det är ett starkt decentraliserat system som den federala regeringen har ett begränsat inflytande över. Men både nuvarande president Barack Obama, och hans företrädare George W Bush, har avsatt en federal budget till delstater och skolor som ansluter sig till de utbildningspolitiska program som de har lanserat.

No Child Left Behind

Det utbildningspolitiska programmet The No Child Left Behind Act (NCLB) från 2001 drevs igenom av den förre presidenten George W Bush. Enkelt översatt innebär programmet att inget barn ska lämnas därefter.

NCLB syftar till att höja kvaliteten på utbildningen genom att skolorna är skyldiga att utvärdera och följa upp skolresultaten. Eleverna genomför standardiserade prov varje år och tanken är att säkerställa att alla elever

FAKTA

USA:s offentliga skolväsende omfattar:

- › 50 miljoner elever
- › 3,2 miljoner lärare
- › 99 000 skolor
- › 13 600 skoldistrikt i 50 stater²³

Not. 23.
U.S. Department of Education, Fast facts.

En konsekvens av NCLB är att klyftorna i skolsystemet har blivit synliga och att programmet på så sätt också bidragit till en ökad diskussion om hur man ska minska klyftorna.

uppnår en grundläggande nivå. Programmet omfattar också ett belönings- och bestraffningssystem kopplat till hur väl skolorna lyckas. Skolor som gör bra ifrån sig belönas genom att till exempel tilldelas extra medel. Skolor som misslyckas drabbas av olika åtgärder och kan i slutändan tvingas stänga.

En konsekvens av NCLB är att klyftorna i skolsystemet har blivit synliga och att programmet på så sätt också bidragit till en ökad diskussion om hur man ska minska klyftorna. Men programmet har också kritiserats. De brister som framförs är framförallt att skolor, av rädsla för att bli underkända, har sänkt kraven så att alla elever ska kunna nå målen. Betoningen på tester som underlag för att visa elevernas resultat har också lett till kritik för att undervisningen ensidigt fokuserat på övningar inför prov och att dessa i sin tur bara har inriktats på baskunskaper.

Race to the Top

Barack Obama lanserade år 2009 sitt utbildningsprogram "Race to the Top" som enkelt översatt betyder "tävling mot toppen".

"It's time to stop just talking about education reform and start actually doing it. It's time to make education America's national mission."

Barack Obama (November 2009)

”Race to the Top” uppmuntrar och belönar stater som skapar förutsättningar för förbättrade studieresultat, minskade klyftor och att fler elever fullföljer high school (gymnasiet). Staterna ska framförallt genomföra reformer inom fyra huvudområden:

- › Införa målkriterier och tester som förbereder eleverna för att lyckas i högre utbildning och i arbetslivet.
- › Attrahera, belöna och behålla bra lärare och skolledare – särskilt där de behövs bäst.
- › Utveckla datasystem för att mäta elevers prestationer och som ger information om hur lärare och rektorer kan förbättra undervisningen.
- › Vända resultaten på lågpresterande skolor.

De stater som ökar elevernas prestationer mest och har de bästa planerna för att påskynda utvecklingen belönas ytterligare och får sprida sina erfarenheter till andra stater.²⁴

Synliga resultat skapar motivation

Westfield Washington Schools och Danville Community School Corp är dokumenterat framgångsrika skoldistrikt i delstaten Indiana. Båda bedriver ett systematiskt kvalitetsarbete i såväl enskilda skolor som på distriktsnivå. Det som i första hand ligger till grund för skoldistriktens kvalitetsarbete är att en – med svenska mått mätt – väldigt stor mängd data och fakta om verksamheten samlas in på distrikts-, skol-, klass- och elevnivå.

Hur man mäter skiljer sig både vad gäller metod och frekvens. Men för den sakens skull har de inte förlorat sig i mängden data utan mäter bara sådant de har nytta av – och använder sig av resultaten. Genom att använda sig av smarta tekniska lösningar genererar eleverna själva mycket data, vilket bidrar till att lärarna inte upplever insamlingen betungande.

Inom skolorna jobbar man mycket med att visualisera resultaten för att göra dem tillgängliga och transparenta för eleverna, lärare och föräldrar. Att eleverna hela tiden kan följa resultaten och se en utveckling sporrar dem att ta nästa steg och utvecklas ännu mer.

En fördel med uppföljningens frekvens är att själva mängden data korrigerar för slumpfaktorn. Ett exempel på detta är rektorernas regelbundna klassrumsbesök, så kallade ”classroom-walk-throughs”. Rektor ägnar visserligen endast några minuter åt varje lektionsbesök men eftersom de görs ofta undviker man att besöket inträffade på ”fel” lektion.

Inom skolorna jobbar man mycket med att visualisera resultaten för att göra dem tillgängliga och transparenta för eleverna, lärare och föräldrar.

Eleverna ser att de blir bättre

Vid skolan Maple Glen Elementary School i Indiana förväntas alla elever sträcka sig mot stjärnorna enligt skolans motto ”Reaching for the Stars”. Alla elever ska spurras att utvecklas maximalt och investera i sin egen framtid. Istället för att fokusera på elevernas betyg koncentrerar man sig på kunskapsutvecklingen och progression – att eleverna hela tiden tar nästa steg och bygger vidare på de kunskaper de förvärvat.

Not. 24.
Sammanfattning av utbildningsprogrammet Race to the Top.
U.S. Department of Education.

Under terminen ser eleverna löpande att deras arbete faktiskt lönar sig när staplarna byter färg från rött till gult och grönt.

I början på terminen testas eleverna för att ge ett utgångsläge, ett "föresultat". Detta informerar också lärarna om vad eleverna kan. Elevernas kunskaper i engelska, läsning och matematik presenteras i stapeldiagram som vid terminens början domineras av röda och gula staplar. Sedan testar man igen och igen. Klassens resultat visas på väggen i klassrummet. Resultatet för årskursen respektive skolan visas i allmänna utrymmen. Det handlar inte om att hänga ut enskilda elever utan om att synliggöra utvecklingen för hela grupper.

Under terminen ser eleverna löpande att deras arbete faktiskt lönar sig när staplarna byter färg från rött till gult och grönt. För att ge perspektiv på utvecklingen finns staplarna med utgångsläget kvar så att eleverna kan se vad de kunde och hur mycket de har lärt sig.

Uppföljningarna används också på individnivå. Läraren förväntas ha kontroll över varje elevs aktuella kunskapsutveckling och föräldrarna får när de önskar se sitt barns resultat och utveckling. Varje elev har en digitaliserad mapp som innehåller målen och en plan för hur eleven ska arbeta för att nå dem. I mappen finns testresultaten men också diagram över hur kunskapsutvecklingen ser ut över tid kopplad till målen. Insamlad data gör det också möjligt för rektor att se hur det går för skolan och för enskilda klasser, samt vilka lärare som kan behöva mer stöd.

Eftersom systemet är transparent och enkelt att förstå sig på har kontakten med föräldrarna stärkts. Skolan är mån om att förankra vad eleverna ska uppnå i hemmen och vill att föräldrarna ska ha insikt i skolans arbetssätt.

Digitalt lärande och uppföljning

I Indiana sker mycket av skolarbetet och uppföljningen digitalt. Klassrummen är utrustade med smart boards och tekniken öppnar för en interaktivitet med eleverna som påverkar lärarens undervisning.

Genom att till exempel koppla miniräknare till smart boarden kan läraren få omedelbar återkoppling och justera sina instruktioner om någon elev inte har förstått. Om läraren skulle fråga hur många som inte förstått läxan kommer ingen räkna upp handen. Dessutom når inte läraren de elever som tror att de har förstått, men inte riktigt greppat uppgiften. Om eleverna istället får göra en eller två uppgifter från läxan på smart board-miniräknarna ser läraren om alla hänger med – eller vilken typ av fel de gör. I det sammanhanget handlar det om gruppen, att stärka självförtroendet hos eleverna, ge positiv feedback på prestationer och om att få ut så mycket som möjligt av undervisningstiden.

Att eleverna är medvetna om målen och vet vart de ska är en röd tråd i skolornas kvalitetsarbete. Målen för varje lektion, moment, termin och år är tydliga och konkreta. Det gör att elevernas progression blir tydlig – inte minst för eleverna själva. Målen är fastställda enligt en kvalitetsmodell²⁵ och är tydliga för både för elever och för föräldrar. Andra målbilder skapas genom att till exempel ha en stor poster i korridoren med namn på alla universitet som distriktets elever har gått vidare till. Genom att eleverna gör studiebesök i klassen ovanför dem skapas visionen att ”här går ni nästa år”.

Klassrummen är utrustade med smart boards och tekniken öppnar för en interaktivitet med eleverna som påverkar lärarens undervisning.

Not. 25.

PDSA (plan, do, study, act; planera, utföra, studera, handla) är en modell för kvalitets- och förbättringsarbete i en organisation.

Verktuget är en cykel som går runt om och om igen. I den första fasen planerar man för det man ska göra i verksamheten och i andra fasen genomförs detta. I en tredje fas studerar man effekterna av det man gjort och i fjärde fasen agerar man för att bli bättre och komma tillrätta med eventuella problem.

Uppföljningen gör det möjligt för läraren att:

- › noggrant följa varje elevs utveckling
- › enkelt kommunicera med föräldrarna hur det går för deras barn
- › följa olika elevgruppers resultat i förhållande till sig själva och andra grupper.

Uppföljningen gör det möjligt för rektor att:

- › se hur det går för skolan och för enskilda klasser
- › se vilka lärare som är särskilt skickliga och därmed bör få större ansvar för utvecklingsarbete, till exempel genom modellektioner
- › se vilka lärare som kan behöva mer stöd.

Uppföljningen gör det möjligt för förvaltningen att:

- › kontinuerligt följa utvecklingen i distriktet.

Andra aspekter än kunskap

Även om kunskapsutveckling och lärande står i fokus för datainsamlingen i dessa två skoldistrikt i Indiana, finns det exempel där man även mäter andra aspekter. Det kan vara ordning och reda, elevernas uppförande eller hur de upplever trygghet i skolan. Och inte minst deras motivation.

I Mayfield City Schools i Ohio jobbar man aktivt för att motverka att eleverna tappar entusiasm och motivation med stigande ålder. I ett utbildningsprogram med inriktning på matematik har man infört en kvalitetsmodell som tar sikte på att uppmärksamma elevernas motivation och entusiasm.

Man börjar med att undersöka varje elevs "matematikhistoria". När märkte du att du inte hängde med i matten? När tappade du intresse och motivation? Därefter inventerar man varje elevs inställning till varför de tyckte att matematik var viktigt genom att bland annat fråga: Varför vill du förbättra dina resultat? Varför är det viktigt? Detta ger eleven möjlighet att skapa en egen genomtänkt målbild för utbildningsprogrammet.

Varje månad följer man sedan upp elevernas lärande i förhållande till deras entusiasm. Genom att vara uppmärksam på entusiasmen hos eleverna skapar man indirekt en positiv klassrumskultur. Sammantaget har utbildningsprogrammet gett goda resultat såväl för elevernas lärande och kunskapsutveckling som när det gäller deras motivation och självförtroende.

Sammantaget har utbildningsprogrammet gett goda resultat såväl för elevernas lärande och kunskapsutveckling som när det gäller deras motivation och självförtroende.

Systematiskt kvalitetsarbete

Den nya svenska skollagen innehåller nya bestämmelser om systematiskt kvalitetsarbete samtidigt som kraven på kvalitetsredovisning och kommunal skolplan har tagits bort. Varje huvudman har ansvar för att systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen i förhållande till nationella mål, krav och riktlinjer. Detta arbete ska även ske på enhetsnivå och dokumenteras. Huvudmannen måste agera om det framkommer brister i verksamheten. Det ska även finnas skriftliga rutiner för att utreda klagomål mot utbildningen och information om rutinerna ska lämnas på lämpligt sätt.

Skollagen pekar också på att kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras tillsammans med lärare, övrig personal och elever. Dessutom ska elevernas vårdnadshavare ges möjlighet att delta i arbetet. Arbetet med det systematiska kvalitetsarbetet är kopplat till olika ansvarsnivåer och berör både huvudmän, rektorer och lärare. Huvudmannen har det yttersta ansvaret, men även rektorer och lärare har ett tydligt ansvar för den enskilda skolans utveckling.²⁶

I ett kontinuerligt arbete med att förbättra kvaliteten och öka måluppfyllelsen ingår planering, genomförande, uppföljning, utvärdering samt analys av förbättringsåtgärder. De olika faserna länkar i varandra och varje fas kräver en fortlöpande analys. Det är viktigt att se hela kedjan och inse att varje del är beroende av den förra och påverkar den senare.

Olika arbetsätt eller modeller kan stödja en systematik i kvalitetsarbetet. Gemensamt för de flesta är att de beskriver utvecklingsarbetet som en ständigt pågående process där varje steg bygger på det föregående.

*”Utgångspunkt:
För att navigera
klokt och effektivt
i skolutveckling
och kvalitetsarbete
behövs goda kartor.”*

Daniel Sundberg, skolforskare
vid Linnéuniversitetet

Not. 26.
Skollag (SFS 2010:800) Kapitel 4 Kvalitet och
inflytande.

Vässad analys vinnande koncept

Likvärdighet och inkludering har lett till bättre resultat i Svedala

ATT FÖRFLYTTA SIG från 239:e plats i landet till 51:a vad gäller elevernas kunskapsresultat. Det är vad Svedala kommun några mil utanför Malmö har lyckats med. På några år. Och egentligen bara genom att göra sådant som i dagsläget är tämligen vanligt förekommande i skolutvecklingssammanhang – men genom att göra det konsekvent, märker den som pratar med dem som varit med.

Som med utbildningschef Karin Jense, till exempel. Efter några år på posten genomförde hon en större omorganisation som – alldeles uppenbart

– fört mycket gott med sig. Kortfattat gick den ut på att avskaffa den tidigare indelningen i geografiska områden där väldigt mycket av ansvaret legat på de dåvarande områdescheferna.

– Rektorerna hade blivit ett slags biträdande rektorer under områdescheferna, vilket innebar för många chefsnivåer, säger Karin Jense.

– Och områdesindelningen gjorde det omöjligt för huvudmannen att ha en klar bild av verksamheten totalt sett, och framför allt av likvärdigheten. Det fanns en massa rykten och tyckande, men inga

Karin Jense, Jeanette Ranelycke, Karin Sörensson. Foto: Svedala kommun.

gemensamma mål för hela kommunen. De olika områdena konkurrerade istället för att samarbeta. Det fanns ingen ordentlig uppföljning och utvärdering, och ingen leverans in till politikerna.

Just detta med uppföljning och utvärdering – i förlängningen likvärdighet – blev följaktligen ett av de idag prioriterade fokusområdena i Svedala. Vilket uppmärksammades bland annat genom att kommunen inledde ett samarbete med dåvarande Växjö universitet, nuvarande Linnéuniversitetet. Alla rektorer fick utbildning i hur man analyserar resultat och därefter väljer adekvata åtgärder för att lösa det slags problem som analyserna visat på.

”Det är jätteviktigt att jobba utifrån fakta och kunskap och inte utifrån tyckande.”

Karin Jense

– Det är jätteviktigt att jobba utifrån fakta och kunskap och inte utifrån tyckande.

Rektorerna fick också gå en utbildning i syfte att stärka dem i deras roll som pedagogiska ledare – och de fick avlastning vad gäller de administrativa och ekonomiska delarna av arbetet för att få utrymme att vara just det. Karin Jense träffar rektorerna samt övriga chefer inom utbildning en gång i veckan på så kallade chefsforum.

– Att vi träffas regelbundet är en förutsättning för att vi ska kunna upprätthålla ett helhetstänkande och dra åt samma håll.

Hon träffar även rektorerna enskilt två gånger om året för att gå igenom deras resultat och diskutera vad de kan göra för optimal måloppfyllelse.

Ett annat prioriterat område i Svedala, förutom likvärdigheten, är inkludering.

Den som idag har i uppdrag att leda inkluderingsarbetet heter Karin Sörensson och är chef på den så kallade resursenheten och därmed över 20

personer med barn- och elevhälsouppdrag av olika slag, liksom för 20-talet modersmålslärare. De flesta av dem har den största delen av sin arbetstid förlagd ute på olika skolor, men alla som tillhör resursenheten träffar också varandra och Karin Sörensson med jämna mellanrum.

– De som jobbar på enheten är experter av olika slag, och om det är något de inte klarar själva så kan de hänvisa vidare till rätt ställe, som till exempel till psykolog, specialpedagog eller socialtjänst.

Karin Sörensson säger att inkludering innebär att ha utgångspunkten att alla barn kan fungera och utvecklas i skolan och nå alla mål, och att det är skolans uppgift att se till att de gör det.

– Alla barn har rätt till en bra skolgång, oavsett vad de kan ha för slags bekymmer. När det uppstår problem är det vi som organisation, och inte barnet, som ska ställa oss frågan om på vilket sätt vi måste förändras.

Karin Sörensson betonar att ett inkluderande synsätt gagnar hela skolmiljön:

– När ett arbetslag eller en lärare måste hantera barn som har ett annorlunda sätt att tänka och lära sig utvecklas de jättemycket och blir bättre och mer flexibla pedagoger, vilket i förlängningen gynnar alla.

Konkret kan resursenheten bistå både med tekniska hjälpmedel och med specialpedagogisk och annan kompetens. De tekniska hjälpmedlen kan till exempel vara olika slags datorer och program, tids-hjälpmiddel och hörsel- och lyssnandehjälpmiddel. Den pedagog eller det lärarlag som behöver får individuellt utformat stöd av till exempel special- och/eller talpedagoger.

Karin Sörensson klargör att inkludering inte behöver handla om att alla barn befinner sig i en specifik klass och i samma klassrum hela tiden.

– Det är ett omodernt sätt att se på saken. Det kanske istället är så att alla barn ska gå iväg till olika ställen med olika slags pedagoger då och då, för att få optimala inlärningsmöjligheter utifrån hur just de fungerar. Inkludering innebär att alla barn och elever ska känna tillhörighet och att man ingår i ett sammanhang.

För att ta reda på hur resursenheten kan verka för inkludering på lång sikt har Karin Sörensson gjort en kommunövergripande kartläggning och analys. Detta hennes arbete har bland annat resulterat i att man i Svedala upprättat en ny mall för åtgärdsprogrammen.

– Vi såg att den gamla mallen stödde ett förhållningssätt som utgick från att barnet skulle ändra på sig istället för att skolan skulle fråga sig vad man kan göra annorlunda. Nu har vi formulerat en ny, bland annat med hjälp av Malmö högskola, som ska hjälpa oss att fokusera på lärmiljön.

Analysen av hur verklig inkludering konkret kan komma till stånd och bestå ledde även till att Svedala satsar stort på läs- och skrivinlärning. Och tidigt. Redan i förskolan arbetar pedagogerna medvetet med språk och alla barn screenas regelbundet, från förskoleklass och uppåt.

– Om man har problem med att läsa och skriva får man problem med så mycket annat i skolan. Vi jobbar till exempel med Bornholmsmodellen i sexårs som en läsförberedelse nu, och jag tycker mig se att det redan har gett resultat, säger Karin Sörensson.

Jeanette Ranelycke är rektor på Centralskolan i Svedala, med 540 elever i skolåren 6 till 9. Hennes berättelse om hur hon leder sin skola har stora likheter med Karin Jenses, om hur hon leder utbildningen i Svedala kommun. Liksom med Karin Sörenssons vad gäller inkludering som ett synsätt som genomsyrar allt. Vilket i sig bekräftar vad det är man gör i Svedala som visat sig framgångsrikt och som, när det är Jeanette Ranelycke som sätter ord på det låter sig beskrivas så här:

– Man måste ta ett helhetsgrepp, och hålla fast vid det. Vi gör det här alla tillsammans, och vi gör

bara sådant som har med huvudprocessen att göra.

Vilket, på verksamhetsnivå, innebär att ständigt utveckla sin metodik och sina arbetssätt så att alla elever kan både känna sig trygga i skolan och nå målen. Jeanette Ranelycke exemplifierar:

När hon började på sitt jobb för två år sedan hade Centralskolan just fått kritik av Skolinspektionen för att man inte tillhandahöll en tillräckligt trygg miljö för eleverna. Vilket ledde till konstruktiva förändringar:

”Man måste ta ett helhetsgrepp, och hålla fast vid det. Vi gör det här alla tillsammans, och vi gör bara sådant som har med huvudprocessen att göra.”

Karin Sörensson

– Personalen saknade en gemensam strategi för att hantera frågor om till exempel gruppdynamik och likabehandling. Det var mitt jobb att skapa ett klimat där de fick det och kunde stötta och hjälpa varandra. Jag kommer från näringslivet från början, så för mig är det självklart att man inte kan hoppa över något steg. Man måste först kartlägga var man är, och sedan handla utifrån vart man ska – precis som man gör här i kommunen.

Förvisso. Och i Centralskolans attitydundersökning om arbetsklimat och trivsel från år 2009 svarade 69 procent av eleverna att de trivdes bra i sin skola. År 2011 var siffran 88 procent.

Referenser

Förordning (2006:1083) om barns och elevers deltagande i arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling.

Hattie, John (2009). "Visible Learning, A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement", Routledge.

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (SKOLFS 2010:37).

Skollag (SFS 2010:800).

Skolverkets statistik för personal, skolor och elever läsåret 2010/11, www.skolverket.se/statistik-och-analys

Skolverket (2009). "På tal om mobbning och det som görs", Kunskapsöversikt.

Skolverket (2010). "Attityder till skolan 2009, Elevernas och lärarnas attityder till skolan", rapport 344.

Skolverket (2011). "Redovisning av uppdrag om skolans värdegrund", Dnr 2009:419.

Skolverket (2011). "Stödmaterial om förskolors och skolors värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder".

Skolverket (2011). "Utvärdering av metoder mot mobbning", Rapport 353.

Sveriges Kommuner och Landsting (2011). "Synligt lärande – presentation av en studie om vad som påverkar elevernas studieresultat".

U.S Departement of Education, www.ed.gov/

Utbildningsdepartementet (2003). "Var-dags-inflytande i förskola, skola och vuxenutbildning", Ds 2003:46.

Öppna jämförelser – Grundskola 2012

Denna rapport är den sjätte i ordningen som Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) publicerar med jämförelser av resultat- och resursindikatorer på kommunnivå. Uppgifterna i rapporten gäller läsåret 2010/11. Vi hoppas att våra öppna jämförelser utgör ett stöd och väcker idéer till hur kommuner utifrån ett styrnings- och ledningsperspektiv kan bidra till att förbättra resultaten i skolan.

Öppna jämförelser – Grundskola 2012 har temat elevernas syn på skolan och undervisningen. I årets rapport presenterar vi åtta nya indikatorer som speglar temat. Indikatorerna är baserade på enkätfrågor om bland annat trygghet, inflytande, återkoppling och höga förväntningar. Rapporten innehåller också en internationell utblick mot det amerikanska skolsystemet.

I tabellbilagan till Öppna jämförelser – Grundskola redovisar vi resultaten för landets 290 kommuner. Tabellbilagan finns i pdf- och excelformat på webben: www.skl.se/ojgrundskola2012.